

Ziekteverzuim: hoogte, oorzaken, aandoeningen, werkgebondenheid en maatregelen

Secundaire analyses Nationale Enquête
Arbeidsomstandigheden 2003



Nederlandse Organisatie voor toegepast-
natuurwetenschappelijk onderzoek TNO

P.G.W. Smulders

*Ziekteverzuim: hoogte, oorzaken, aandoeningen, werkgebondenheid en maatregelen
Secundaire analyses Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2003*

TNO Arbeid

Polarisavenue 151
Postbus 718
2130 AS Hoofddorp

T 023 554 93 93

F 023 554 93 94

www.arbeid.tno.nl

Deze publicatie is te bestellen bij TNO Arbeid

F 023 554 93 94

E receptie@arbeid.tno.nl

Prijs EUR 17 excl. BTW

ISBN-nummer 90-5986-114-0

© 2004 TNO Arbeid

Auteur:

Peter Smulders

Druk: PlantijnCasparie Heerhugowaard

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van TNO.

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	5
2	Te beantwoorden vragen	7
3	Centrale verzuimcijfers	9
4	Persoonskenmerken en verzuim	11
5	Werkkenmerken en verzuim	15
6	Beroep en bedrijf en verzuim	19
7	Aandoeningen bij verzuim	23
8	Werkgebondenheid van aandoeningen	29
9	Oorzaken in het werk van aandoeningen	35
10	Verzuimbeleid naar beroep en bedrijf	41
11	Verzuimbeleid en verzuim	47
12	Wenselijke arbomaatregelen en verzuim	51
13	Belangrijkste conclusies	55
14	Geciteerde bronnen	61
15	Bijlage: Beschrijving NEA-steekproef	63

Ziekteverzuim: hoogte, oorzaken, aandoeningen, werkgebondenheid en maatregelen

1 Samenvatting

Dit boekrapport behandelt – op basis van data verzameld met de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2003 – de hoogte van het verzuim in Nederland, de met verzuim gepaard gaande klachten, de werkgebondenheid daarvan, alsmede het arbo- en verzuimbeleid in relatie tot het ziekteverzuim.

Gemiddeld werd in de 12 maanden voorafgaande aan de enquête 1,4 keer per werknemer verzuimd, met in totaal 10,4 kalenderdagen per jaar. Dit komt overeen met een verzuimpercentage van 2,8 procent. Dit zg ‘gerapporteerde verzuim’ komt lager uit dan het in datzelfde jaar geregistreerde verzuimpercentage van 4,7 procent. Er is dus sprake van enige onderrapportage in de NEA. Maar dit doet weinig af aan de resultaten van deze rapportage, omdat steeds groepen en categorieën vergeleken worden met dezelfde type verzuimdata.

Werknemers met relatief veel verzuimde dagen worden aangetroffen onder de volgende categorieën: vrouwen, ouderen, lagere opgeleiden, werknemers die een één-oudergezin leiden, werknemers met een vast dienstverband en werknemers in grotere bedrijven.

Beroepen met de meeste verzuimde dagen zijn schilders, schoonmakers, agrarische beroepen, docenten basisonderwijs en postdistributie personeel.

Aandoeningen die vooral een rol spelen bij het verzuim zijn: griep of verkoudheid (44,5% van alle gevallen), rugklachten (7,5%), klachten van maag of darmen (6,9%), klachten van nek, schouders, armen, polsen, handen (6,1%), psychische klachten, overspannenheid en burnout (5,5%), etc.

Van alle verzuimgevallen is 24% arbeidsgebonden. In 71% van de gevallen speelt het werk dus geen rol. Dit zijn lagere percentages dan in eerder onderzoek werden gevonden. Bij 5% van de gevallen kan de werknemer niet aangeven of de oorzaak werkgebonden is of niet. Van alle typen klachten zijn de groep ‘psychische klachten, overspannenheid en burnout’ nog het meest werkgebonden.

Werkgebondenheid van klachten bij verzuim heeft ook te maken met persoons- en werkkenmerken. Werkgebondenheid is bij mannen iets hoger dan bij vrouwen. Maar vooral met de leeftijd neemt werkgebondenheid van klachten toe: bij jongeren (15-30 jaar) zijn klachten voor circa 20% aan het werk te wijten, bij ouderen (50-plussers) voor 30-35%.

Bij beroepen in de bouw en de transport is het verzuim het meest werkgebonden. De percentages ‘werkgebondenheid’ liggen daar boven

de 40%. Bij die beroepsgroepen valt dus met arbobeleid de meeste winst te behalen wat betreft verzuimreductie (zie de tabel 24)

Arbeidsomstandigheden die een rol spelen bij het ontstaan van verzuim zijn met name werkdruk en werkstress (in 27,9% van de gevallen). Daarna komen lichamelijk zwaar werk (20,2%), langdurig dezelfde handeling verrichten, bijv. achter een computer (12,8%) en problemen met leiding of werkgever (8,6%).

De beroepen waar werkdruk en werkstress de grootste rol speelt bij het ontstaan van verzuim zijn: boekhouders/kassiers (werkdruk in 70% van de gevallen als oorzaak van verzuim), overige commerciële beroepen (60%), ICT-functies (50%) en docenten basis- en voortgezet onderwijs (46-48%). Parallel hieraan schieten bij de bedrijfssectoren de zakelijke dienstverlening en het onderwijs er uit, met percentages van boven de 40%.

Als we 'informatie verschaffen over ziekteverzuim' en 'verzuim in het werkoverleg bespreken' bezien als indicatoren van actief verzuimbeleid, dan wordt het meest actieve verzuimbeleid gevoerd bij de volgende beroepen: postdistributiepersoneel, leidinggevende functies, politie, brandweer en bewakingspersoneel, en verpleegkundigen/ziekenverzorgenden. Het minst actieve verzuimbeleid treft men dan aan bij agrarische beroepen, horecapersoneel, vrachtwagenchauffeurs en docenten van het hoger onderwijs.

In bedrijven waar het verzuimbeleid het meest actief is, wordt gewerkt door werknemers met de hoogste verzuimpercentages. Blijkbaar is verzuimbeleid meer een effect van een hoog verzuim dan een oorzaak van een laag verzuim.

Onder de Nederlandse werknemers is de meeste behoefte aan maatregelen tegen werkdruk & werkstress (52%). Daarna volgen maatregelen tegen RSI (40%), tegen roken door collega's en klanten (30%), tegen lichamelijk zwaar werk (29%), tegen veiligheid & bedrijfsongevallen (29%), etc.

2 Te beantwoorden vragen

Op verzoek van het ministerie van SZW zijn ‘secundaire’ analyses uitgevoerd op de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA), gericht op het thema ‘Arbo- en verzuimbeleid’. Door middel van de NEA zijn eind 2003 in totaal ruim 10.000 werknemers in Nederland ondervraagd over de omstandigheden op het werk. Dit grote aantal respondenten maakt uitsplitsing van antwoorden naar subcategorieën, zoals beroep en bedrijf, goed mogelijk.

In de Nationale enquête zijn de volgende, voor dit thema relevante, vragen opgenomen:

- Vraag 21: wenselijke arbomaatregelen
- Vraag 26: het verzuimbeleid van het bedrijf;
- Vraag 27: het ziekteverzuim van werknemers tijdens de afgelopen 12 maanden (wel/niet verzuimd, aantal keren, aantal dagen);
- Vraag 28: de aard, de werkgebondenheid en de verzuimcontrole bij het laatste verzuimgeval;
- Vraag 29: het plan van aanpak tijdens het verzuim van langer dan acht weken;
- Vraag 30: de contacten met de arbodienst en de bedrijfsarts, alsmede de doorverwijsfunctie van de bedrijfsarts naar andere medische of paramedische professionals.

De volgende onderzoeksvragen zullen beantwoord worden:

1. Hoe hoog is het *ziekteverzuim* (vraag 27) naar persoonskenmerken (vraag 1), kenmerken van de huidige werkkring (vraag 2), beroepsgroep (vraag 3) en bedrijfssector (vraag 4)?
2. Wat is de mate van *werkgebondenheid van klachten bij verzuim* (vragen 28.3 en 28.4) naar persoonskenmerken en naar beroepsgroep, bedrijfssector en bedrijfsgrootte?
3. Hoe actief is het *verzuimbeleid van de bedrijven* (vraag 26) naar beroeps- en bedrijfsgroep en bedrijfsgrootte?
4. Wat is de relatie tussen het verzuimbeleid van bedrijven (vraag 26) resp. de *maatregelen* die genomen zijn tegen blootstelling aan gevaarlijke stoffen, werkdruk en RSI en algemene preventie-maatregelen (vraag 19-21) en ziekteverzuim?
5. Wat zijn de relaties tussen het verzuimbeleid van bedrijven (vraag 26), de verzuimcontrole tijdens het laatste verzuimgeval (vragen 28.1 en 28.5 t/m 28.7), het opstellen van een plan van aanpak (vragen 29.1 t/m 29.3) en de kenmerken van de arbodienstverlening van het bedrijf (30.1 t/m 30.5)? En wat is de relatie van deze factoren met de hoogte van het ziekteverzuim?

In een nog te verschijnen publicatie - ook gebaseerd op data uit de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden - zal aandacht besteed worden aan ziekteverzuim als gevolg van arbeidsrisico's, waarbij met name belicht dient te worden hoeveel verzuimde dagen per jaar het gevolg zijn van te onderscheiden arbeidsrisico's.

3 Centrale verzuimcijfers

In de NEA luidden de vragen over ziekteverzuim en de toelichting als volgt:

Onder verzuim wordt verstaan: minder uren of dagen werken dan normaal en wel wegens ziekte, ongeval of een andere gezondheidsreden. Normaal zwangerschapsverlof wordt niet als ziekteverzuim opgevat.

27.1 Heeft u de **afgelopen 12 maanden** wel eens verzuimd?

ja
 nee **ga naar vraag 28**

27.2 Hoe vaak heeft u gedurende de **afgelopen 12 maanden** verzuimd?

keer

27.3 Hoeveel dagen heeft u, alles bij elkaar, de **afgelopen 12 maanden** naar schatting verzuimd?

dagen

(Tel alle dagen van begin tot eind van het verzuim: ook tussenliggende vrije dagen en weekenddagen)

Tabel 1: Centrale waarden ziekteverzuimmeten NEA-2003

	Minimum	Maximum	Gemiddelde	N
Verzuimd? (% ja)	0	1	55%	9592
Hoe vaak verzuimd?	0	99	1,41 keer	9392
Hoeveel kalenderdagen verzuimd?	0	365	10,35 dagen	9371

Tabel 2: Correlaties tussen de drie verzuimmeten

	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?
Verzuimd? (% ja)	---		
Hoe vaak verzuimd?	,28	---	
Hoeveel dagen verzuimd?	,31	,34	---

N=9292-9592

Zoals uit tabel 9 verderop moge blijken, heeft nog niet de helft van de werknemers in het NEA-onderzoeksbestand een fulltime baan. Dit is conform de werkelijkheid. Vele werknemers hebben een kleine of grotere parttime baan. We hebben overwogen om het verzuim van parttimers relatief minder mee te laten tellen in de verzuimmeten per groep of categorie dan van fulltimers.

Volgens de Standaard voor verzuimregistratie van de Projectgroep Uniformering Verzuimgrootheden uit 1996 is dit niet nodig bij de

verzuimfrequentie en de duur per geval, maar kan het wel zinvol zijn bij de berekening van het verzuimpercentage.

Maar omdat we geen verzuimpercentages presenteren, maar alleen frequenties en verzuimde kalenderdagen, is deeltijdcorrectie in deze rapportage niet opportuun.

Samengevat

- Volgens de NEA verzuimden in de 12 maanden voorafgaande aan de enquête ongeveer 55% van alle werknemers; 45% van de werknemers verzuimde niet (tabel 1).
- Gemiddeld werd in de 12 maanden voorafgaande aan de enquête 1,4 keer per werknemer verzuimd, met in totaal 10,4 kalenderdagen (tabel 1). Dus was het Verzuim% = $(10,35 \times 100) / 365 = 2,8\%$; als respondenten de toelichting niet goed gevolgd hebben en abusievelijk werkdagen hebben ingevuld, dan is het V% = $(10,35 \times 100) / 250 = 4,1\%$. Indien deeltijdcorrectie wordt toegepast op het verzuimpercentage, dan scheelt dit slechts een honderdste achter de komma.
- Het CBS schatte in september 2004 – op basis van data van de arbodiensten in Nederland - het verzuimpercentage van 2003 op 4,7% (zie persbericht van het CBS d.d. 7 september 2004). In de NEA zou derhalve van een lichte onderrapportage sprake zijn.
- De drie verzuimmaten hangen significant met elkaar samen ($r = .28, .31$ en $.34$) en zijn dus niet onafhankelijk van elkaar (tabel 2), hetgeen betekent dat relaties van bijv. persoons- of werkkenmerken met de ene verzuimmaat in dezelfde richting zullen wijzen als met een andere verzuimmaat.

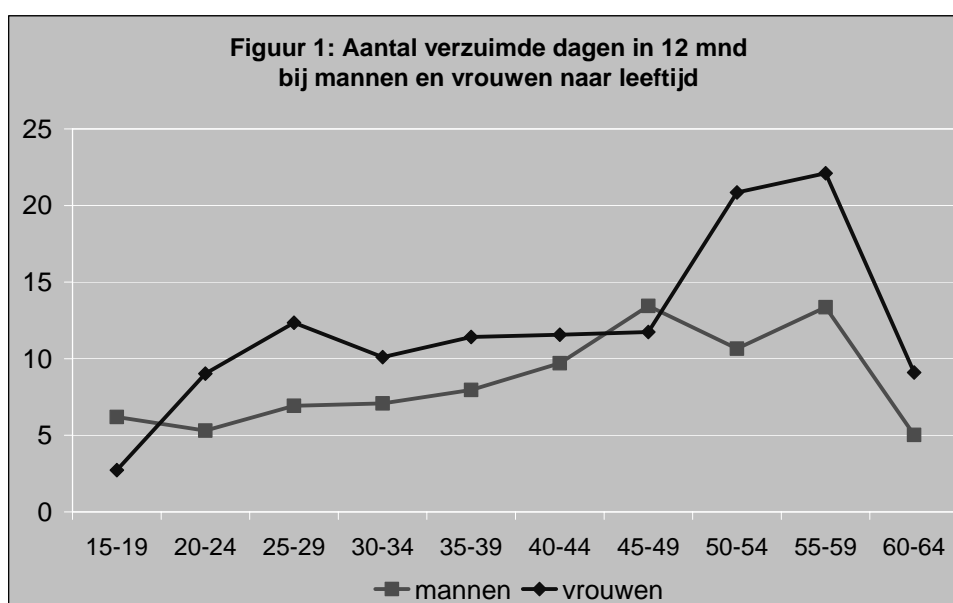
4 Persoonskenmerken en verzuim

Tabel 3: Relatie geslacht - ziekteverzuim

1.1 Wat is uw geslacht?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?	N
1 Vrouw	61	1,62	12,11	4035
2 Man	50	1,27	9,13	5517
Totaal	55	1,42	10,38	9552

Tabel 4: Relatie leeftijd - ziekteverzuim

leeftijd	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?	N
1 15-19 jaar	40	1,01	4,66	503
2 20-24 jaar	58	1,66	6,98	990
3 25-29 jaar	63	1,77	9,73	1065
4 30-34 jaar	58	1,41	8,50	1513
5 35-39 jaar	57	1,45	9,81	1171
6 40-44 jaar	54	1,54	11,16	1338
7 45-49 jaar	52	1,28	11,88	1062
8 50-54 jaar	50	1,09	14,11	1093
9 55-59 jaar	48	1,38	16,44	644
10 60-64 jaar	33	0,70	8,44	123
Totaal	55	1,42	10,39	9504



Tabel 5: Relatie opleiding en ziekteverzuim

	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?	N
1 Geen opleiding gevolgd/afgemaakt	56	1,13	21,95	217
2 Basisonderwijs	44	1,14	13,86	628
3 MAVO	52	1,32	9,94	943
4 Voorbereidend/lager beroepsonderwijs	53	1,43	12,54	1123
5 HAVO/VWO	54	1,38	7,66	1071
6 Middelbaar beroepsonderwijs	56	1,55	11,16	3022
7 Hoger beroepsonderwijs	57	1,42	9,03	1703
8 Wetenschappelijk onderwijs	56	1,28	5,47	819
Totaal	55	1,41	10,34	9527

Tabel 6: Relatie Opleiding (verkorte versie) en ziekteverzuim

1.3 Opleiding	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?	N
1 Laag	51	1,31	12,67	2911
2 Midden	55	1,51	10,24	4093
3 Hoog	57	1,37	7,87	2523
Totaal	55	1,41	10,34	9527

Tabel 7: Relatie huishoudensamenstelling en ziekteverzuim

1.4 Hoe is uw huishouden samengesteld?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?	N
1 Gehuwd/samenwonend zónder kinderen	57	1,49	11,12	2510
2 Gehuwd/samenwonend mét kinderen	52	1,25	9,63	4362
3 Eénouder-huishouden	59	2,25	14,17	399
4 Alleenstaand	61	1,69	11,27	1566
5 Anders	45	1,18	8,03	716
Totaal	55	1,42	10,36	9553

Samengevat

- Vrouwen verzuimen vaker en meer dagen per jaar dan mannen (tabel 3). Dit stemt overeen met de door arbodiensten geregistreerde verzuimgegevens, die het CBS naar buiten heeft gebracht over mannen en vrouwen in 2003 (CBS, 7 september 2004)

- Ouderen verzuimen minder vaak dan jongeren, maar ze verzuimen wel langer (zie tabel 4 en figuur 1). Ook dit klopt met door het CBS gepubliceerde data.
- Lager opgeleiden verzuimen minder vaak maar wel langer dan hoger opgeleiden (tabel 5 en 6).
- Werknemers die een één-ouder-huishouden runnen, verzuimen langer dan werknemers die samenwonen of alleenstaand zijn (tabel 7). Deze data stemmen eveneens over een met de door het CBS recentelijk gepubliceerde data, hetgeen de validiteit van de NEA wat betreft ziekteverzuim onderlijnt.

5 Werkenmerken en verzuim

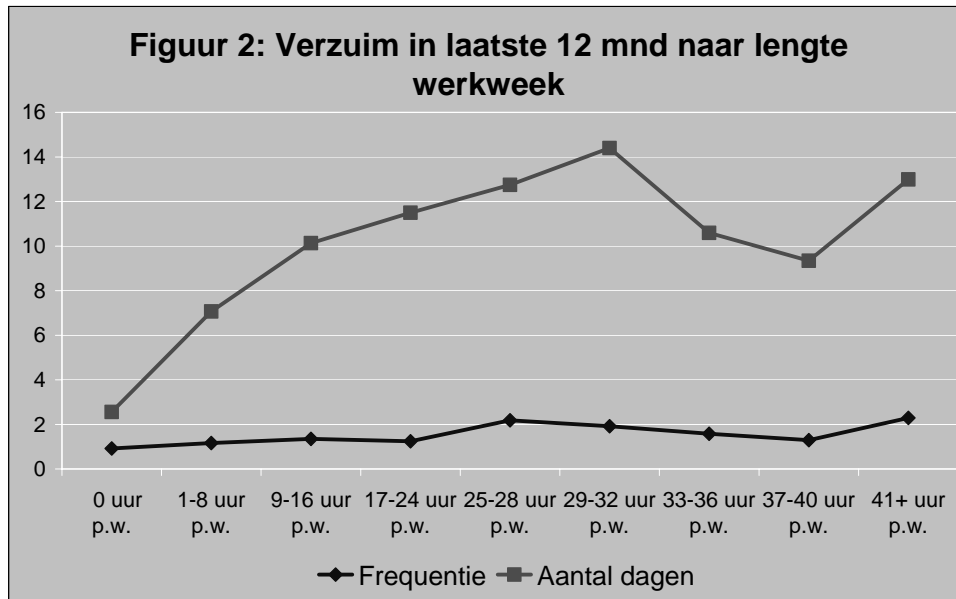
Tabel 8: Relatie werkkring en ziekteverzuim

2.1 Wat is de aard van uw werkkring?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?	N
1 Werknemer met vast dienstverband (voor onbepaalde tijd)	55	1,43	10,93	8002
2 Werknemer met tijdelijk dienstverband met uitzicht op vast	58	1,35	8,03	633
3 Werknemer met tijdelijk dienstverband voor bepaalde tijd	54	2,01	8,18	444
4 Uitzendkracht	40	,83	4,05	217
5 Oproepkracht	40	,75	6,97	237
Totaal	55	1,42	10,37	9534

Tabel 9: Relatie werkuren en ziekteverzuim

2.2 Hoeveel uren werkt u per week (volgens contract)?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?	N
1 0 uur per week *)	47	0,92	2,56	70
2 1-8 uur per week	40	1,16	7,07	423
3 9-16 uur per week	51	1,35	10,13	786
4 17-24 uur per week	58	1,24	11,50	1136
5 25-28 uur per week	62	2,18	12,75	281
6 29-32 uur per week	69	1,92	14,40	893
7 33-36 uur per week	57	1,58	10,59	1556
8 37-40 uur per week	52	1,29	9,34	4173
9 41+ uur per week	44	2,29	12,99	126
Totaal	55	1,43	10,40	9375

*) dit zijn met name oproep- en uitzendkrachten

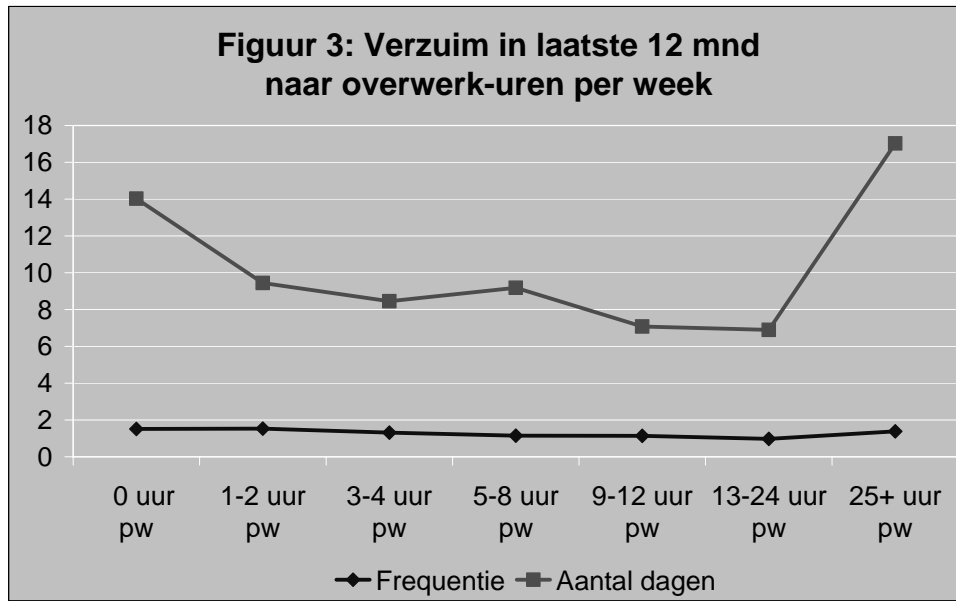


Tabel 10: Relatie overwerk en ziekteverzuim

2.4 Werkt u over, d.w.z. meer uren dan contractueel zijn vastgelegd?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?	N
1 Ja, structureel	49	1,25	8,20	2492
2 Ja, incidenteel	57	1,46	9,72	4653
3 Nee, nooit	56	1,51	14,03	2375
Totaal	55	1,42	10,38	9520

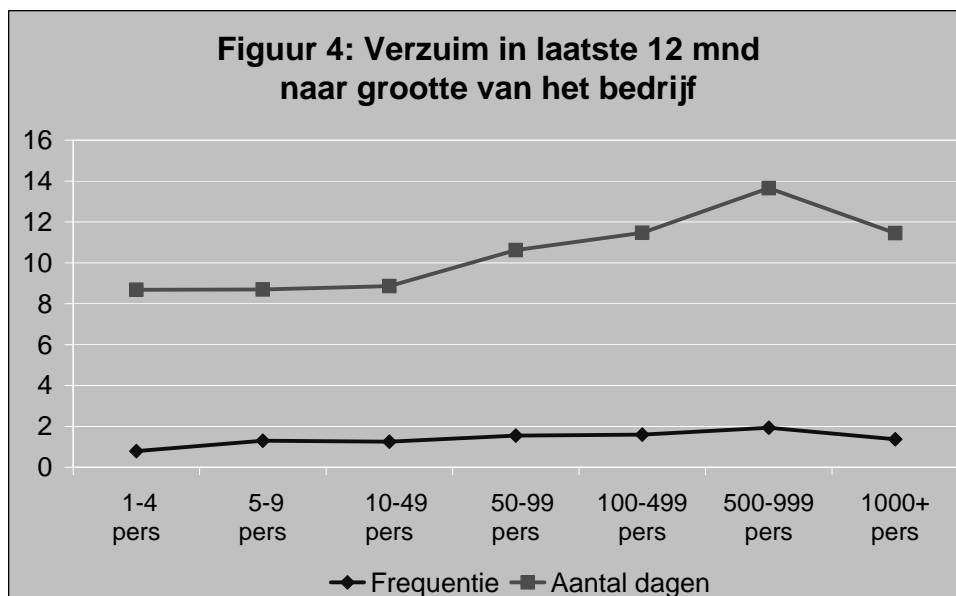
Tabel 11: Relatie overwerkuren en ziekteverzuim

2.5 Hoeveel uren gemiddeld per week werkt u over?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?	N
1 0 uur per week	56	1,51	14,03	2375
2 1-2 uur per week	59	1,53	9,44	2845
3 3-4 uur per week	53	1,31	8,45	1447
4 5-8 uur per week	50	1,15	9,18	1219
5 9-12 uur per week	45	1,14	7,08	499
6 13-24 uur per week	39	0,97	6,90	283
7 25+ uur per week	49	1,38	17,03	209
Totaal	54	1,39	10,42	8877



Tabel 12: Relatie bedrijfsgrootte en ziekteverzuim

2.7 Hoeveel personen werken er ongeveer in uw bedrijf of instelling? [vestiging]	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?	N
1 1-4	40	,79	8,68	517
2 5-9	48	1,30	8,70	925
3 10-49	53	1,25	8,86	2657
4 50-99	55	1,55	10,62	1446
5 100-499	58	1,60	11,47	2190
6 500-999	60	1,93	13,65	589
7 1000+	59	1,37	11,45	1200
Totaal	54	1,41	10,33	9523



Samengevat

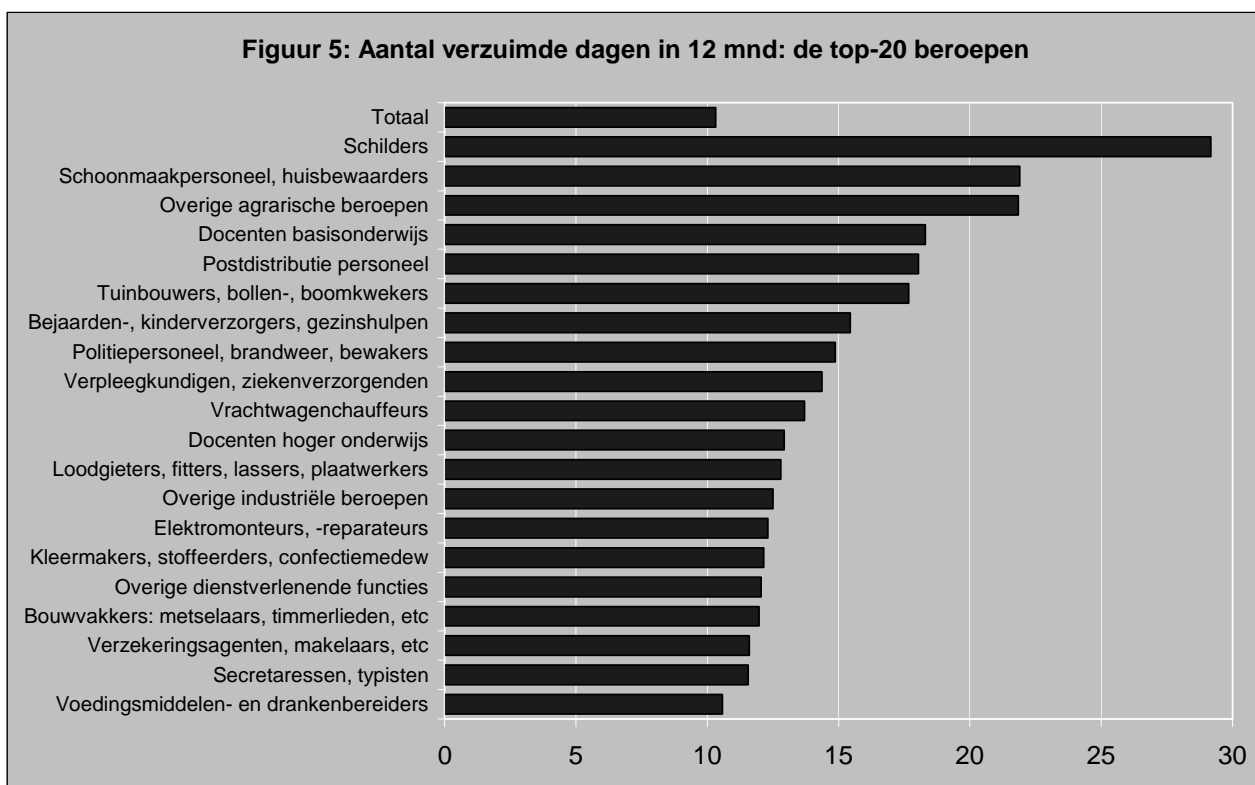
- Werknemers met een vast dienstverband verzuimen langer dan andere werknemers (tabel 8); wellicht heeft dat te maken met de mogelijkheid dat werknemers in vaste dienst minder met sancties vanwege verzuim te maken hebben dan werknemers in tijdelijke dienst en uitzend- en oproepkrachten.
- Bij toename van de werkweek van 1-8 uur tot 29-32 uur ontstaan er ook meer verzuimdagen; bij een werkweek van 33-40 uur daalt het aantal verzuimdagen weer (tabel 9 en figuur 2); dit is een verschijnsel dat ook te constateren is op basis van het CBS-POLS-databestand (Permanent Onderzoek Leefsituatie).
- Overwerkers verzuimen minder vaak en minder dagen dan degenen die nooit overwerken (tabel 10 en 11 en figuur 3). Overwerkers zijn blijkaar de gezonde en gemotiveerde deelnemers aan het arbeidsbestel. Maar als overwerk echt aan de hoge kant wordt - 25 uur of meer per week – dan wordt het verzuim wel hoger dan van de andere categorieën.
- In grotere bedrijven wordt hogere verzuimfrequenties en langere verzuimduren aangetroffen dan in kleinere bedrijven (tabel 12 en figuur 4).

6 Beroep en bedrijf en verzuim

Tabel 13: Relatie Beroep/functie (vraag 3) en ziekteverzuim (vraag 27)

	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen?	N
1 Schilders	0,86	29,18	42
2 Loodgieters, fitters, lassers, plaatwerkers	2,02	12,80	136
3 Bouwvakkers: metselaars, timmerlieden, etc	1,06	11,97	266
4 Drukkers en verwante functies	1,28	4,96	76
5 Voedingsmiddelen- en drankenbereiders	0,72	10,58	140
6 Kleermakers, stoffeerders, confectiemedew	0,60	12,15	41
7 Elektromonteurs, -reparateurs	2,26	12,31	102
8 Machine-bankwerker-monteurs, -reparateurs	0,91	7,02	202
9 Overige industriële beroepen	1,06	12,50	323
10 Buschauffeurs, treinpersoneel	0,84	9,76	55
11 Vrachtwagenchauffeurs	0,65	13,70	139
12 Laders, lossers, inpakkers, machinisten	1,63	9,43	120
13 Overige transportberoepen	1,31	7,79	106
14 Secretariaessen, typisten	1,75	11,56	349
15 Boekhouders, kassiers	1,47	6,32	256
16 Postdistributie personeel	0,85	18,04	44
17 Overige administratieve beroepen	1,38	9,76	679
18 Vertegenwoordigers, handelsagenten	1,17	8,16	162
19 Winkeliers, verkopers	1,21	8,74	774
20 Verzekeringsagenten, makelaars, etc	1,03	11,60	114
21 Zelfstandige groot- of detailhandelaar	1,71	3,60	48
22 Overige commerciële beroepen	1,43	8,41	383
23 Koks, kelners, buffetbedienden	0,69	4,46	260
24 Schoonmaakpersoneel, huisbewaarders	1,48	21,90	127
25 Politiepersoneel, brandweer, bewakers	1,65	14,88	133
26 Kappers, schoonheidsspecialisten	0,89	9,81	25
27 Overige dienstverlenende functies	1,83	12,05	506
28 Geneeskundigen	1,00	4,40	109
29 Verpleegkundigen, ziekenverzorgenden	1,61	14,37	461
30 Bejaarden-, kinderverzorgers, gezinshulpen	2,21	15,44	299
31 Docenten basisonderwijs	2,00	18,30	157
32 Docenten voortgezet onderwijs	2,18	9,37	140
33 Docenten hoger onderwijs	2,93	12,93	40
34 Architecten, ingenieurs, tekenaars	1,14	6,22	265
35 ICT-functies, statistici, systeemanalisten	1,60	7,21	393
36 Kunstenaars	1,66	13,56	14

	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen?	N
37 Overige vakspecialisten	1,25	7,80	316
39 Veehouders, pluimveehouders	1,06	3,37	27
40 Tuinbouwers, bollen-, boomkwekers	1,20	17,67	126
42 Overige agrarische beroepen	0,66	21,84	49
43 Leidinggevende functies	1,34	8,95	677
44 Overige beroepen	1,64	9,03	840
Totaal	1,42	10,32	9527



Tabel 14: Relatie bedrijfssector (4) en ziekteverzuim (27)

	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen?	N
1 Voeding- en genotmiddelenindustrie	1,19	9,96	278
2 Aardolie- en chemische industrie	1,23	9,64	159
3 Metaalproducten industrie	1,62	11,31	230
4 Metaal- en elektronische industrie	1,37	12,89	283
5 Machine-industrie	1,03	6,00	81
6 Ander type industrie	1,01	9,80	295
7 Bouwbedrijven	1,05	9,68	368
8 Bouwinstallatiebedrijven	1,60	11,44	79
9 Afwerking van gebouwen	0,81	17,57	74
10 Autohandel en –reparatie	1,04	10,79	125
11 Groothandel machines en reparatie	1,31	7,37	66
12 Warenhuizen en supermarkten	1,10	11,57	450
13 Ander type groot- en detailhandel	1,29	7,62	801
14 Wegvervoer, excl. openbaar vervoer	0,83	10,80	191
15 Post en telecommunicatie	1,38	18,06	162
16 Ander type vervoer en communicatie	1,50	10,49	165
17 Bankwezen	1,46	8,59	276
18 Ander type financiële instellingen	1,40	6,84	213
19 Computerservice en IT	1,78	6,79	254
20 Juridisch-economische dienstverl	1,01	5,07	144
21 Architecten- en ingenieursbureaus	1,17	7,51	93
22 Ander type zakelijke dienstverlening	1,34	9,49	439
23 Basis- en speciaal onderwijs	1,76	15,99	194
24 Voortgezet onderwijs	2,03	7,70	186
25 Hoger onderwijs	1,82	9,01	105
26 Ziekenhuizen	1,63	11,40	328
27 Ander type gezondheidszorg	1,59	11,66	402
28 Verpleeg- en bejaardentehuizen	1,33	13,64	275
29 Ander type welzijnszorg	2,09	12,82	349
30 Gemeenten, provincies	1,82	14,34	248
31 Ministeries	1,10	6,89	158
32 Justitiële instellingen	2,10	12,94	53
33 Politie	1,35	10,42	64
34 Ander type openbaar bestuur/overheid	1,96	10,20	129
35 Cultuur, sport en recreatie	2,62	10,89	126
36 Ander type cultuur en overige dienstverlening	1,97	13,92	133
37 Landbouw, bosbouw en visserij	0,94	11,79	256
38 Energie- en waterleidingbedrijven	1,46	5,54	58
39 Horeca	1,26	7,58	375

	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen?	N
40 Overige bedrijven	1,40	9,18	853
Totaal	1,41	10,23	9518

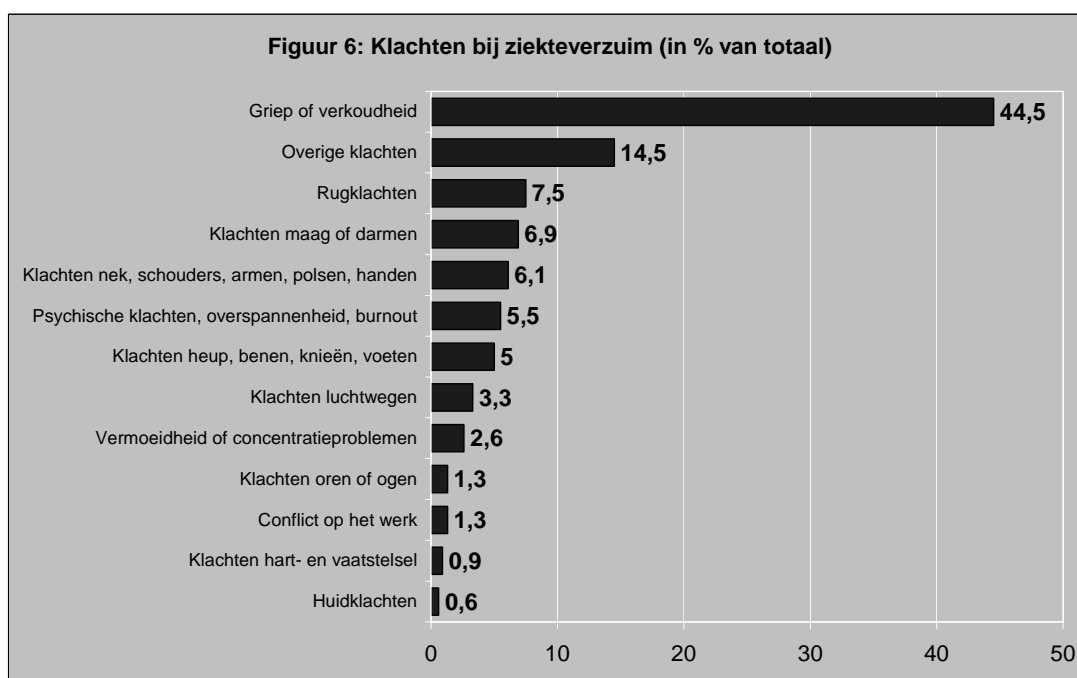
Samengevat

- Beroepen met de meeste verzuimde dagen zijn schilders, schoonmakers, agrarische beroepen, docenten basisonderwijs en postdistributie personeel (tabel 13 en figuur 5)
- Bedrijfsgroepen met de meeste verzuimde dagen (=verzuimpercentage) worden aangetroffen in de bouw, de post en telecommunicatie, het basisonderwijs en de provincies & gemeenten (tabel 14).

7 Aandoeningen bij verzuim

Tabel 15: Frequentieverdeling 'Met wat voor soort klacht heeft u de laatste keer verzuimd?' (vraag 28.1)

	Percentage	Valide Percentage	N
1 Rugklachten	4,2	7,5	423
2 Klachten nek, schouders, armen, polsen, handen	3,4	6,1	342
3 Klachten heup, benen, knieën, voeten	2,8	5,0	282
4 Klachten hart- en vaatstelsel	0,5	0,9	51
5 Psychische klachten, overspannenheid, burnout	3,1	5,5	312
6 Vermoeidheid of concentratieproblemen	1,4	2,6	145
7 Conflict op het werk	0,7	1,3	74
8 Klachten luchtwegen	1,9	3,3	189
9 Klachten maag of darmen	3,8	6,9	387
10 Huidklachten	0,3	0,6	34
11 Klachten oren of ogen	0,7	1,3	74
12 Griep of verkoudheid	24,9	44,5	2506
13 Overige klachten	8,1	14,5	818
Totaal	55,9	100	5636
Missing (= niet verzuimd afgelopen 12 maanden)	44,1		4439
	100		10075



Tabel 16: Relatie tussen beroepsgroep (3) en soort klachten bij verzuim (28.1)

	1 Rug- klachten	2 Klachten nek, schouders, armen, polsen, handen	3 Klachten heup, benen, knieën, voeten	5 Psychische klachten, overspannen- heid, burnout	Aantal werk- nemers
1 Schilders	15,4	3,8	7,7	11,5	26
2 Loodgieters, fitters, lassers, plaatwerkers	12,2	11,1	11,1	1,1	90
3 Bouwvakkers: metselaars, timmerlieden, etc	14,3	15,0	9,3	4,3	140
4 Drukkers en verwante functies	12,5	5,0	5,0	2,5	40
5 Voedingsmiddelen- en drankenbereiders	4,1	2,7	6,8		73
7 Elektromonteurs, -reparateurs	9,2	7,7	12,3	3,1	65
8 Machine-bankwerker-monteurs, -reparateurs	12,2	9,2	14,3	4,1	98
9 Overige industriële beroepen	10,3	7,2	10,8	5,6	195
10 Buschauffeurs, treinpersoneel	21,2	9,1	9,1	3,0	33
11 Vrachtwagenchauffeurs	20,0	10,0	18,3	5,0	60
12 Laders, lossers, inpakkers, machinisten	23,3	4,1	2,7		73
13 Overige transportberoepen	3,6	12,5	5,4	8,9	56
14 Secretaressen, typisten	5,0	4,5	1,8	5,5	220
15 Boekhouders, kassiers	8,7	6,7	3,3	8,0	150
16 Postdistributie personeel	13,3	13,3	6,7		30
17 Overige administratieve beroepen	4,6	5,1	2,8	6,5	433
18 Vertegenwoordigers, handelsagenten	4,5	4,5	6,7	7,9	89
19 Winkeliers, verkopers	11,0	5,1	8,7	5,7	435
20 Verzekeringsagenten, makelaars, etc	1,4	11,4		8,6	70
22 Overige commerciële beroepen	2,0	2,4	2,4	7,7	246
23 Koks, kelners, buffetbedienden	12,2	10,6	6,5	1,6	123

	1 Rug- klachten	2 Klachten nek, schouders, armen, polsen, handen	3 Klachten heup, benen, knieën, voeten	5 Psychische klachten, overspannen- heid, burnout	Aantal werk- nemers
24 Schoonmaakpersoneel, huisbewaarders	10,1	5,8	4,3	7,2	69
25 Politiepersoneel, brandweer, bewakers	7,7	4,4	4,4	6,6	91
27 Overige dienstverlenende functies	11,1	8,0	5,2	4,6	325
28 Geneeskundigen	1,6	4,7		7,8	64
29 Verpleegkundigen, ziekenverzorgenden	7,2	6,9	4,4	6,3	320
30 Bejaarden-, kinderverzorgers, gezinshulpen	5,9	7,8	4,4	7,3	205
31 Docenten basisonderwijs	2,0	6,1	2,0	9,1	99
32 Docenten voortgezet onderwijs	5,5	1,1	3,3	5,5	91
34 Architecten, ingenieurs, tekenaars	4,7	3,4	,7	3,4	148
35 ICT-functies, statistici, systeemanalisten	5,6	2,0	1,6	4,8	248
37 Overige vakspecialisten	4,8	3,2	2,1	5,8	189
40 Tuinbouwers, bollen-, boomkwekers	9,2	23,1	7,7	1,5	65
43 Leidinggevende functies	7,1	3,0	2,1	8,0	338
44 Overige beroepen	3,4	5,0	5,4	4,0	502
Totaal	7,5	6,0	5,0	5,5	5605
	420	339	280	309	

NB Alleen beroepsgroepen opgenomen die minimaal 25 zieke werknemers omvatten

Tabel 17: Relatie tussen bedrijfspgroep (4) en soort klachten bij verzuim (28.1)

	1 Rug- klachten	2 Klachten nek, schouders, armen, polsen, handen	3 Klachten heup, benen, knieën, voeten	5 Psychische klachten, overspannenheid, burnout	Aantal werk- nemers
1 Voeding- en genotmiddelenindustrie	7,5	3,1	5,6	2,5	160
2 Aardolie- en chemische industrie	6,4	5,1	6,4	2,6	78
3 Metaalproducten industrie	5,2	6,0	9,0	3,7	134
4 Metaal- en elektronische industrie	10,5	6,8	6,2	6,8	162
5 Machine-industrie	13,0	2,2	2,2	10,9	46
6 Ander type industrie	8,5	6,7	6,7	1,8	165
7 Bouwbedrijven	12,7	12,7	6,1	3,6	197
8 Bouwinstallatiebedrijven	10,0	10,0	12,0	4,0	50
9 Afwerking van gebouwen	13,3	8,9	13,3	4,4	45
10 Autohandel en -reparatie	12,5	12,5	10,9		64
11 Groothandel machines en reparatie	17,6		8,8	14,7	34
12 Warenhuizen en supermarkten	9,4	6,4	10,9	4,9	266
13 Ander type groot- en detailhandel	9,9	3,5	2,8	7,4	434
14 Wegvervoer, excl openbaar vervoer	14,6	9,0	12,4	5,6	89
15 Post en telecommunicatie	9,2	8,3	11,9	8,3	109
16 Ander type vervoer en communicatie	11,4	7,6	2,9	2,9	105
17 Bankwezen	3,4	1,1	2,3	9,1	176
18 Ander type financiële instellingen	2,1	7,5	3,4	4,1	146
19 Computerservice en IT	5,3	1,3		7,3	150
20 Juridisch-economische dienstverl	3,7	3,7	3,7	1,2	82
21 Architecten- en ingenieursbureaus	5,3	3,5	1,8	1,8	57

	1 Rug- klachten	2 Klachten nek, schouders, armen, polsen, handen	3 Klachten heup, benen, knieën, voeten	5 Psychische klachten, overspannenheid, burnout	Aantal werk- nemers
22 Ander type zakelijke dienstverlening	4,6	4,2	1,4	4,9	284
23 Basis- en speciaal onderwijs	1,6	5,7	2,4	7,3	123
24 Voortgezet onderwijs	6,3	2,7	2,7	4,5	111
25 Hoger onderwijs	7,5	3,8		3,8	53
26 Ziekenhuizen	7,9	3,7	2,3	4,7	215
27 Ander type gezondheidszorg	4,9	7,9	4,2	6,0	265
28 Verpleeg- en bejaardentehuizen	7,3	9,6	6,7	5,1	178
29 Ander type welzijnszorg	6,9	6,9	2,2	8,2	232
30 Gemeenten, provincies	6,6	4,2	8,4	4,8	166
31 Ministeries	2,8	2,8	4,7	4,7	107
32 Justitiële instellingen	2,6	7,9	5,3	5,3	38
33 Politie	4,4	4,4		11,1	45
34 Ander type openbaar bestuur/overheid	8,2	9,4		3,5	85
35 Cultuur, sport en recreatie	7,8	2,6	10,4	9,1	77
36 Ander type cultuur en overige dienstverl.	4,4	11,0	3,3	5,5	91
37 Landbouw, bosbouw en visserij	3,4	14,5	5,1	3,4	117
38 Energie- en waterleidingbedrijven	12,9	9,7		3,2	31
39 Horeca	11,4	8,2	4,9	3,8	184
40 Overige bedrijven	6,9	6,2	6,0	7,1	450
Totaal	7,4	6,1	5,0	5,5	5601
Aantal werknemers	416	343	280	306	

Samengevat

- Bij alle verzuimgevallen is bij 44,5% de diagnose griep of verkoudheid (zie tabel 15 en figuur 6). Daarna komen ‘overige klachten’ (14,5%). Rugklachten spelen bij 7,5% van de gevallen een rol. Vervolgens komen klachten van maag of darmen (6,9%), klachten van nek, schouders, armen, polsen, handen (6,1%), psychische klachten, overspannenheid en burnout (5,5%), etc.
- Tabel 16 en 17 betreffen de relatie tussen beroepsgroep resp. bedrijfspgroep en vier belangrijke, vaak werkgebonden diagnoses. Het gaat hier om ruim 5600 werknemers.
- Rugklachten worden het meest aangetroffen bij laders, lossers, etc. en vrachtwagenchauffeurs.
- Klachten van nek, schouders, armen, etc. komen het meest voor bij tuinbouwers, bloembollen- en boomkwekers en bij bouwvakkers
- Klachten van heup, benen, knieën en voeten komen het meest voor bij vrachtwagenchauffeurs en machinebankwerkers, etc.
- Psychische klachten zien we het meest bij schilders, docenten basisonderwijs, ‘overige’ transportberoepen, verzekeringsagenten/makelaars, en leidinggevende functies
- In de bouw, het wegvervoer en de autohandel worden het meest diagnoses aangetroffen die met het bewegingsapparaat te maken hebben; psychische klachten zien we het meest terug bij de politie, maar ook in de machine-industrie en in de groothandel van machines.

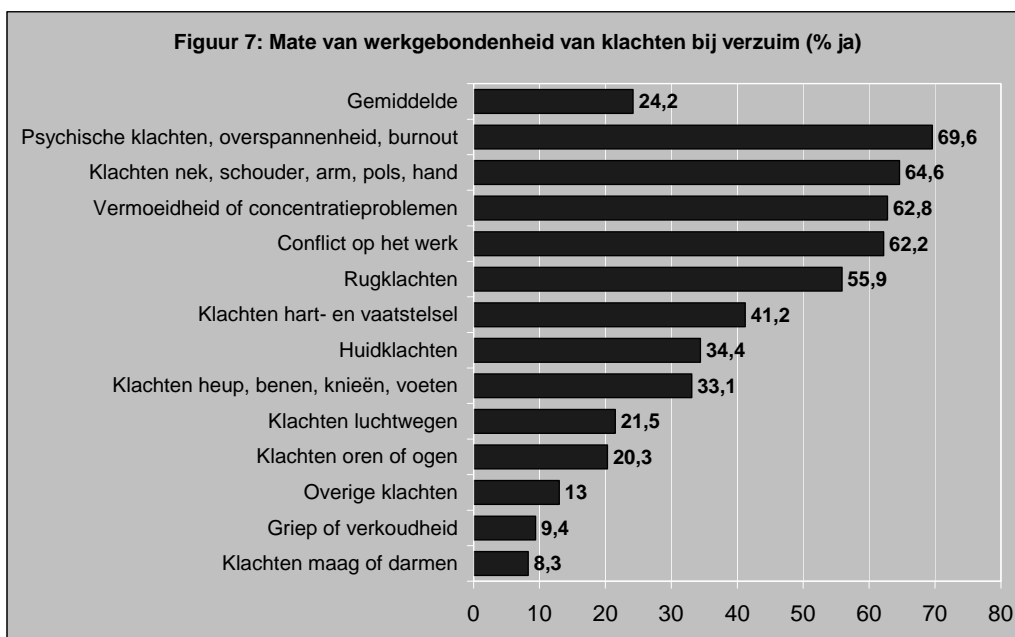
8 Werkgebondenheid van aandoeningen

Tabel 18: Frequentieverdeling 'Heeft u de indruk dat de klachten het gevolg waren van het werk dat u deed?'(vraag 28.3)

	%	N
1 Ja, hoofdzakelijk gevolg van mijn werk	9,1	514
2 Ja, voor een deel gevolg van mijn werk	15,1	852
3 Nee, geen gevolg van mijn werk	70,5	3976
4 Weet niet	5,2	295
Totaal	100	5637

Tabel 19: Relatie tussen klachten bij laatste verzuimgeval (28.1) en werkgebondenheid klachten (verkorte vorm, 28.3)

	% ja	% nee	
5 Psychische klachten, overspannenheid, burnout	69,6	30,4	100
2 Klachten nek, schouders, armen, polsen, handen	64,6	35,4	100
6 Vermoeidheid of concentratieproblemen	62,8	37,2	100
7 Conflict op het werk	62,2	37,8	100
1 Rugklachten	55,9	44,1	100
4 Klachten hart- en vaatstelsel	41,2	58,8	100
10 Huidklachten	34,4	65,6	100
3 Klachten heup, benen, knieën, voeten	33,1	66,9	100
8 Klachten luchtwegen	21,5	78,5	100
11 Klachten oren of ogen	20,3	79,7	100
13 Overige klachten	13,0	87,0	100
12 Griep of verkoudheid	9,4	90,6	100
9 Klachten maag of darmen	8,3	91,7	100
Totaal	24,2	75,8	100
N	1361	4256	5617



Tabel 20: Relatie tussen geslacht (vraag 1) en werkgebondenheid van klachten bij verzuim (vraag 28.3, verkorte versie)

	% ja	N
1 Vrouw	22,4	2662
2 Man	25,8	2959
Totaal	24,2	5621

Tabel 21: Relatie tussen leeftijd (vraag 1) en werkgebondenheid van klachten bij verzuim (vraag 28.3, verkorte versie)

	% ja	N
1 15-19 jaar	12,9	210
2 20-24 jaar	20,6	625
3 25-29 jaar	21,4	729
4 30-34 jaar	20,4	945
5 35-39 jaar	23,8	752
6 40-44 jaar	23,5	821
7 45-49 jaar	28,0	607
8 50-54 jaar	32,7	548
9 55-59 jaar	34,7	308
10 60-64 jaar	29,3	41
Totaal	24,1	5586

Tabel 22: Relatie tussen opleiding (vraag 1) en werkgebondenheid van klachten bij verzuim (vraag 28.3, verkorte versie)

	% ja	N
1 Geen opleiding gevolgd/afgemaakt	22,1	131
2 Basisonderwijs	41,8	299
3 MAVO	21,6	538
4 Voorbereidend/lager beroepsonderwijs	31,0	645
5 HAVO/VWO	17,0	618
6 Middelbaar beroepsonderwijs	25,0	1827
7 Hoger beroepsonderwijs	22,3	1048
8 Wetenschappelijk onderwijs	17,8	494
Totaal	24,2	5600

Tabel 23: Relatie tussen bedrijfsgrootte (vraag 2) en werkgebondenheid van klachten bij verzuim (vraag 28.3, verkorte versie)

	% ja	N
1 1-4 personen	27,0	222
2 5-9 personen	25,1	471
3 10-49 personen	26,0	1524
4 50-99 personen	25,1	877
5 100-499 personen	23,1	1362
6 500-999 personen	21,7	382
7 1000+ personen	21,3	759
Totaal	24,2	5597

Tabel 24: Relatie tussen beroep (vraag 3) en werkgebondenheid van klachten bij het verzuim (vraag 28.3, verkorte versie)

	% ja	N
1 Schilders	42,3	26
2 Loodgieters, fitters, lassers, plaatwerkers	37,4	91
3 Bouwvakkers: metselaars, timmerlieden, etc	46,1	141
4 Drukkers en verwante functies	22,5	40
5 Voedingsmiddelen- en drankenbereiders	16,4	73
7 Elektromonteurs, -reparateurs	33,3	66
8 Machine-bankwerker-monteurs, -reparateurs	36,4	99
9 Overige industriële beroepen	35,7	199
10 Buschauffeurs, treinpersoneel	40,6	32
11 Vrachtwagenchauffeurs	45,0	60
12 Laders, lossers, inpakkers, machinisten	32,4	71
13 Overige transportberoepen	21,8	55
14 Secretaressen, typisten	15,5	219
15 Boekhouders, kassiers	19,6	153
16 Postdistributie personeel	31,0	29
17 Overige administratieve beroepen	17,8	432
18 Vertegenwoordigers, handelsagenten	19,1	89
19 Winkeliers, verkopers	20,5	435
20 Verzekeringsagenten, makelaars, etc	19,4	72
22 Overige commerciële beroepen	21,1	247
23 Koks, kelners, buffetbedienden	30,1	123
24 Schoonmaakpersoneel, huisbewaarders	20,0	70
25 Politiepersoneel, brandweer, bewakers	22,8	92
27 Overige dienstverlenende functies	27,9	326
28 Geneeskundigen	18,8	64
29 Verpleegkundigen, ziekenverzorgenden	24,0	321
30 Bejaarden-, kinderverzorgers, gezinshulpen	19,1	204
31 Docenten basisonderwijs	26,3	99
32 Docenten voortgezet onderwijs	31,9	91
34 Architecten, ingenieurs, tekenaars	17,4	149
35 ICT-functies, statistici, systeemanalisten	17,0	247
37 Overige vakspecialisten	20,1	189
40 Tuinbouwers, bollen-, boomkwekers	32,8	64
43 Leidinggevende functies	28,1	334
44 Overige beroepen	20,6	501
Totaal	24,2	5609

NB Alleen beroepsgroepen opgenomen die minimaal 25 zieke werknemers omvatten

Tabel 25: Relatie tussen bedrijfssector (vraag 4) en werkgebondenheid van klachten bij het verzuim (vraag 28.3, verkorte versie)

	% ja	N
1 Voeding- en genotmiddelenindustrie	25,0	164
2 Aardolie- en chemische industrie	22,7	75
3 Metaalproducten industrie	25,0	136
4 Metaal- en elektronische industrie	36,1	158
5 Machine-industrie	24,4	45
6 Ander type industrie	20,7	164
7 Bouwbedrijven	38,2	199
8 Bouwinstallatiebedrijven	40,8	49
9 Afwerking van gebouwen	38,6	44
10 Autohandel en -reparatie	50,8	63
11 Groothandel machines en reparatie	30,6	36
12 Warenhuizen en supermarkten	23,3	266
13 Ander type groot- en detailhandel	24,2	434
14 Wegvervoer, excl. openbaar vervoer	31,0	87
15 Post en telecommunicatie	32,1	109
16 Ander type vervoer en communicatie	33,3	105
17 Bankwezen	12,9	178
18 Ander type financiële instellingen	15,8	146
19 Computerservice en IT	21,2	151
20 Juridisch-economische dienstverl	14,6	82
21 Architecten- en ingenieursbureaus	16,1	56
22 Ander type zakelijke dienstverlening	18,2	285
23 Basis- en speciaal onderwijs	25,0	120
24 Voortgezet onderwijs	28,8	111
25 Hoger onderwijs	18,5	54
26 Ziekenhuizen	20,8	216
27 Ander type gezondheidszorg	20,1	264
28 Verpleeg- en bejaardentehuizen	21,7	180
29 Ander type welzijnszorg	26,4	239
30 Gemeenten, provincies	22,0	164
31 Ministeries	18,7	107
32 Justitiële instellingen	23,7	38
33 Politie	14,0	43
34 Ander type openbaar bestuur/overheid	15,3	85
35 Cultuur, sport en recreatie	34,7	75
36 Ander type cultuur en overige dienstverlening	20,5	88
37 Landbouw, bosbouw en visserij	27,1	118
38 Energie- en waterleidingbedrijven	25,0	32
39 Horeca	29,9	184
40 Overige bedrijven	20,4	447
Totaal	24,1	5597

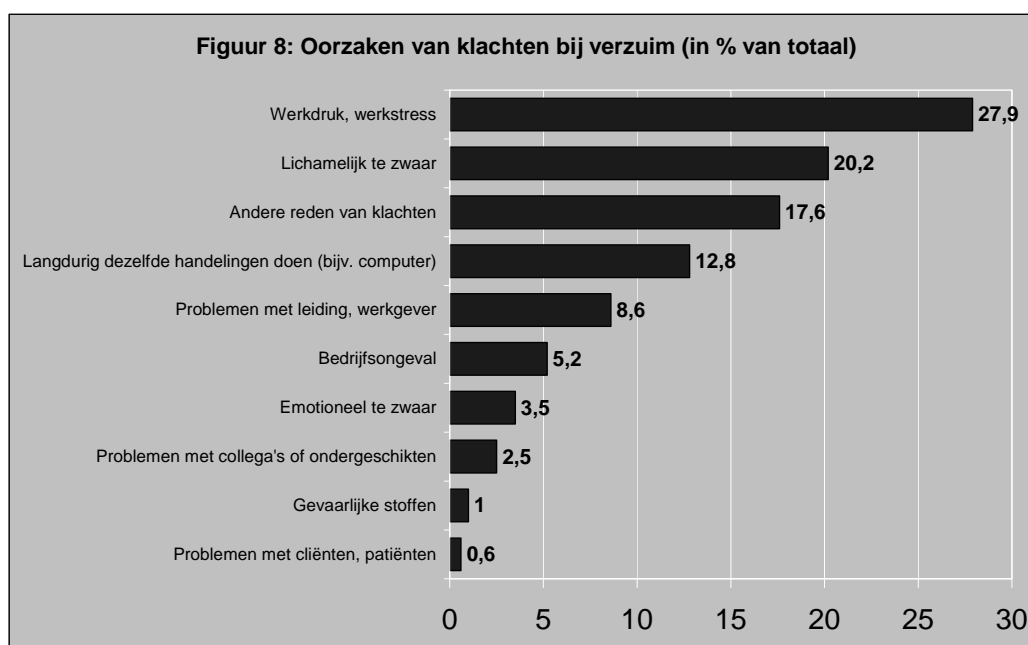
Samengevat

- Tabel 18 toont aan dat van alle verzuimgevallen 24% werkgebonden is. In 71% van de gevallen speelt het werk dus geen rol. Dit zijn lagere percentages dan in eerder onderzoek werden gevonden. Bij 5% van de gevallen kan de werknemer niet aangeven of de oorzaak werkgebonden is of niet.
- Van alle typen klachten zijn psychische klachten, overspannenheid en burnout nog het meest werkgebonden (zie tabel 19 en figuur 7).
- Griep en verkoudheid en maag-darm klachten worden als het minst werkgebonden gezien (ook tabel 19)
- Werkgebondenheid van klachten bij verzuim heeft ook te maken met persoons- en werkkenmerken. Werkgebondenheid is bij mannen iets hoger dan bij vrouwen. Maar vooral met de leeftijd neemt werkgebondenheid van klachten toe: bij jongeren (15-30 jaar) zijn klachten voor circa 20% aan het werk te wijten, bij ouderen (50-plussers) voor 30-35% (tabel 20 en 21)
- Daarnaast treft men in lager opgeleide beroepen meer werkgebondenheid van klachten aan (tabel 22)
- Verder wordt in kleinere bedrijven meer werkgebondenheid van klachten aangetroffen (tabel 23)
- Kijken we vervolgens naar de werkgebondenheid van het verzuim bij beroepen dan is bij beroepen in de bouw en de transport het verzuim het meest werkgebonden. De percentages 'werkgebondenheid' liggen daar boven de 40%. Bij die beroepsgroepen valt dus met arbobeleid de meeste winst te behalen wat betreft verzuimreductie (zie de tabel 24)
- Uiteraard ziet men deze conclusies bevestigd in de tabel over de werkgebondenheid van klachten per bedrijfssector. Bij de sectoren valt echter ook het hoge percentage 'werkgebondenheid van de klachten' in de autohandel en –reparatie van 50% op.

9 Oorzaken in het werk van aandoeningen

Tabel 26: Frequentieverdeling 28.4 Belangrijkste reden die leidde tot het ontstaan van klachten (bij werknemers die de laatste 12 maanden verzuimd hadden en waarbij de klachten het gevolg van het werk waren)

	%	Valide%	N
1 Werkdruk, werkstress	3,7	27,9	376
2 Emotioneel te zwaar	0,5	3,5	47
3 Lichamelijk te zwaar	2,7	20,2	273
4 Langdurig dezelfde handelingen, achter computer werken	1,7	12,8	173
5 Problemen met leiding, werkgever	1,2	8,6	116
6 Problemen met collega's of ondergeschikten	0,3	2,5	34
7 Problemen met cliënten, patiënten	0,1	0,6	8
8 Bedrijfsongeval	0,7	5,2	70
9 Gevaarlijke stoffen	0,1	1,0	13
10 Andere reden van klachten bij laatste verzuim	2,3	17,6	237
Totaal	13,4	100	1347
Missing (= werknemers zonder verzuimgeval waarbij klachten het gevolg waren van het werk)	86,6		8728
	100		10075



Tabel 27: Relatie tussen klachten bij laatste verzuimgeval (28.1) en belangrijkste reden voor ontstaan klachten (28.4)

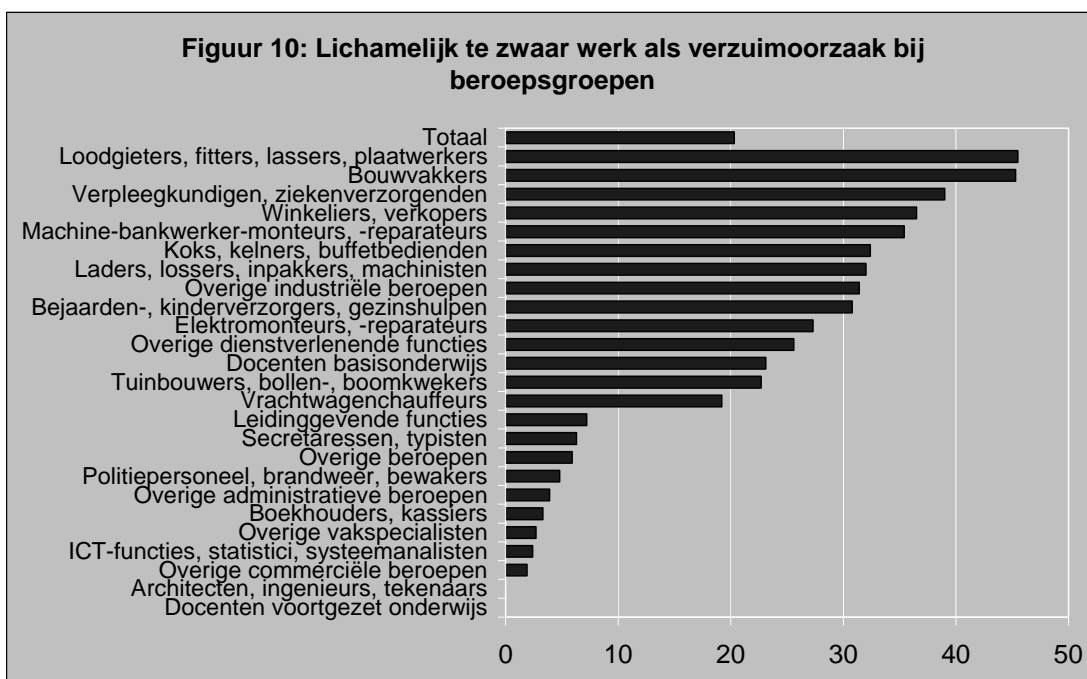
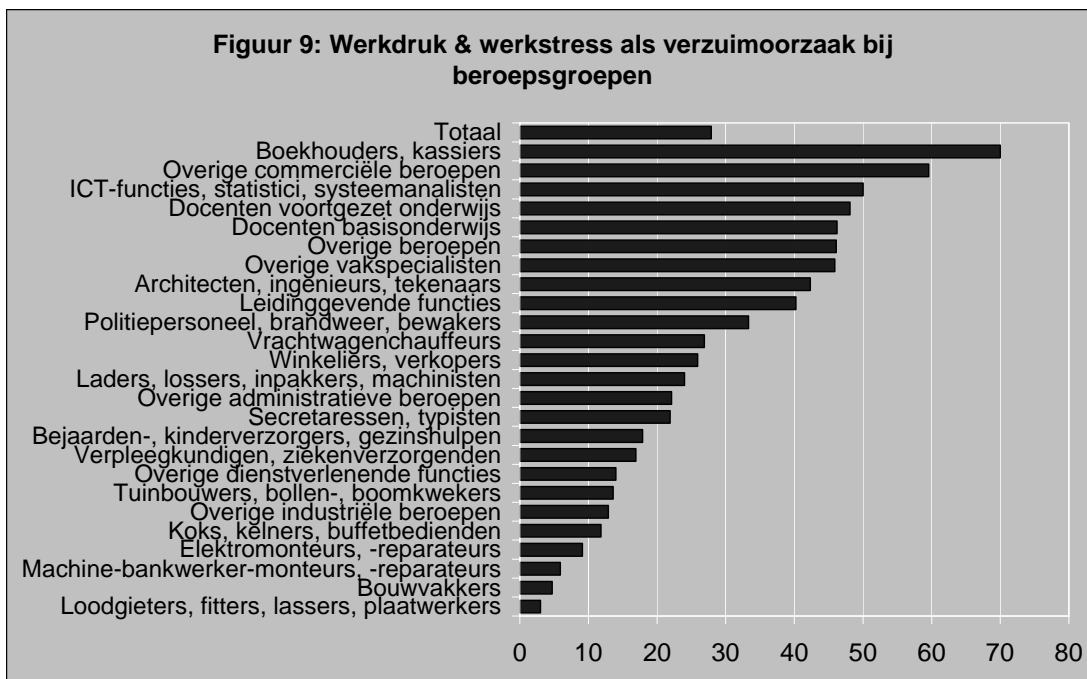
	1 Werkdruk, werkstress	2 Emotio- neel te zwaar	3 Licha- melijk te zwaar	4 Langdurig dezelfde handelingen, met computer werken	5 Problemen met leiding, werkgever	6 Problemen met collega's of onder- geschikten	8 Bedrijfs- ongeval	10 Andere reden van klachten	Totaal	Aantal werk nemers
1 Rugklachten	13,6	0,9	44,7	19,3	2,6	0,4	3,9	14,0	100	228
2 Klachten nek, schouders, armen, polsen, handen	14,0	0,5	30,2	35,8	0,9		9,8	8,4	100	215
3 Klachten heup, benen, knieën, voeten	5,4		47,8	16,3			19,6	10,9	100	92
5 Psychische klachten, overspannenheid, burnout	56,7	9,7	0,9	4,1	18,4	3,2		5,5	100	217
6 Vermoeidheid of concentratieproblemen	45,1	4,4	6,6	8,8	12,1	8,8	2,2	11,0	100	91
7 Conflict op het werk	14,9	4,3			57,4	12,8		6,4	100	47
8 Klachten luchtwegen	23,7	5,3	5,3		10,5	5,3	2,6	34,2	100	38
9 Klachten maag of darmen	36,4	9,1	12,1	9,1	6,1	9,1		18,2	100	33
12 Griep of verkoudheid	28,9	3,0	12,3	3,4	8,5	1,7		40,0	100	235
13 Overige klachten	29,2	3,8	8,5	6,6	1,9	1,9	17,9	30,2	100	106
Totaal%	27,9	3,4	20,1	12,9	8,8	2,5	5,3	17,6	100	1346
Aantal werknemers	376	46	270	173	118	34	71	237	1346	

NB Alleen zijn hier kolommen en rijen weergegeven met minimaal 30 verzuimende werknemers; derhalve ontbreken de rijen 4 (hart- en vaatstelsel), rij 10 (huid) en 11 (ogen en oren) alsmede de kolommen 7 (problemen met cliënten of patiënten) en 9 (gevaarlijke stoffen).

Tabel 28: Relatie tussen beroepsgroep (3) en belangrijkste reden van ontstaan klachten bij verzuim (28.4)

	Werkdruk, werkstress	Lichamelijk te zwaar	Rest	Aantal werk- nemers
2 Loodgieters, fitters, lassers, plaatwerkers	3,0	45,5		33
3 Bouwvakkers: metselaars, timmerlieden, etc	4,7	45,3		64
7 Elektromonteurs, -reparateurs	9,1	27,3		22
8 Machine-bankwerker-monteurs, -reparateurs	5,9	35,3		34
9 Overige industriële beroepen	12,9	31,4		70
11 Vrachtwagenchauffeurs	26,9	19,2		26
12 Laders, lossers, inpakkers, machinisten	24,0	32,0		25
14 Secretaressen, typisten	21,9	6,3		32
15 Boekhouders, kassiers	70,0	3,3		30
17 Overige administratieve beroepen	22,1	3,9		77
19 Winkeliers, verkopers	25,9	36,5		85
22 Overige commerciële beroepen	59,6	1,9		52
23 Koks, kelners, buffetbedienden	11,8	32,4		34
25 Politiepersoneel, brandweer, bewakers	33,3	4,8		21
27 Overige dienstverlenende functies	14,0	25,6		86
29 Verpleegkundigen, ziekenverzorgenden	16,9	39,0		77
30 Bejaarden-, kinderverzorgers, gezinshulpen	17,9	30,8		39
31 Docenten basisonderwijs	46,2	23,1		26
32 Docenten voortgezet onderwijs	48,1	0		27
34 Architecten, ingenieurs, tekenaars	42,3	0		26
35 ICT-functies, statistici, systeemanalisten	50,0	2,4		42
37 Overige vakspecialisten	45,9	2,7		37
40 Tuinbouwers, bollen-, boomkwekers	13,6	22,7		22
43 Leidinggevende functies	40,2	7,2		97
44 Overige beroepen	46,1	5,9		102
Totaal	27,9%	20,3%	51,8%	100%
Aantal werknemers	373	272		1338

NB Hier zijn alleen cijfers weergegeven van beroepsgroepen met minimaal 20 verzuimende werknemers



Tabel 29: Relatie tussen bedrijfspgroep (4) en belangrijkste reden van ontstaan klachten bij verzuim (28.4)

	Werkdruk, werkstress	Lichamelijk te zwaar	Rest	Aantal werk- nemers
1 Voeding- en genotmiddelenindustrie	23,8%	16,7%	59,5%	42
3 Metaalproducten industrie	15,2	27,3		33
4 Metaal- en elektronische industrie	15,5	22,4		58
6 Ander type industrie	27,3	21,2		33
7 Bouwbedrijven	10,7	37,3		75
8 Bouwinstallatiebedrijven	5,0	35,0		20
10 Autohandel en -reparatie	22,6	35,5		31
12 Warenhuizen en supermarkten	28,1	33,3		57
13 Ander type groot- en detailhandel	38,1	13,3		105
14 Wegvervoer, excl. openbaar vervoer	26,9	23,1		26
15 Post en telecommunicatie	27,8	22,2		36
16 Ander type vervoer en communicatie	26,5	5,9		34
17 Bankwezen	34,8	0		23
18 Ander type financiële instellingen	30,4	0		23
19 Computerservice en IT	45,2	3,2		31
22 Ander type zakelijke dienstverlening	53,8	1,9		52
23 Basis- en speciaal onderwijs	40,6	18,8		32
24 Voortgezet onderwijs	48,4	0		31
26 Ziekenhuizen	20,0	22,2		45
27 Ander type gezondheidszorg	28,8	21,2		52
28 Verpleeg- en bejaardentehuizen	15,4	59,0		39
29 Ander type welzijnszorg	27,6	24,1		58
30 Gemeenten, provincies	31,4	25,7		35
31 Ministeries	20,0	10,0		20
35 Cultuur, sport en recreatie	14,8	18,5		27
37 Landbouw, bosbouw en visserij	12,1	27,3		33
39 Horeca	19,6	19,6		51
40 Overige bedrijven	41,8	11,0		91
Totaal	28,2%	19,9%	51,9%	100%
Aantal werknemers	375	264		1328

NB Hier zijn alleen cijfers weergegeven van bedrijfssectoren met minimaal 20 verzuimende werknemers

Samengevat

- De redenen in het werk die een rol spelen bij het ontstaan van de verzuimklachten zijn met name werkdruk en werkstress (in 28% van de gevallen). Daarna komen lichamelijk zwaar werk (20%), andere redenen (18%), langdurig dezelfde handeling verrichten, bijv. achter een computer (13%) en problemen met leiding of werkgever (9%); zie tabel 26 en figuur 8.
- Tabel 27 brengt het verband in beeld tussen verzuimoorzaken (bovenaan) en verzuimklachten (links). Het betreft hier 1346 werknemers die verzuimd hebben. Zichtbaar is dat hart- en vaatziekten, psychische klachten, vermoeidheid, maar ook maag-darmklachten en huidklachten vooral aan werkdruk en werkstress gekoppeld worden. Huidklachten is een opvallende klacht in dit rijtje.
- Lichamelijk zwaar werk wordt met name gekoppeld aan bewegingsapparaatklachten, hetgeen plausibel en bekend klinkt.
- Tabel 28 en 29 betreffen de relatie tussen bedrijfsgroep resp. bedrijfsgroep en de twee meest voorkomende verzuim-oorzaken, namelijk werkdruk-werkstress en lichamelijk zwaar werk. Hier betreft het ruim 1300 werknemers, waardoor cijfers terughoudend benaderd dienen te worden.
- De beroepen (tabel 28 en figuur 9) waar werkdruk en werkstress de grootste rol speelt in het ontstaan van ziekteverzuim zijn: boekhouders/kassiers (werkdruk in 70% van de gevallen als oorzaak van verzuim), overige commerciële beroepen (60%), ICT-functies (50%) en docenten basis- en voortgezet onderwijs (46-48%). Parallel hieraan schieten bij de bedrijfssectoren de zakelijke dienstverlening en het onderwijs er uit, met percentages van boven de 40%.
- De beroepen (tabel 28 en figuur 10) waar zwaar werk de grootste rol speelt in het ziekteverzuim zijn: bouwvakkers (45%), verpleegkundigen & ziekenverzorgenden (39%), winkeliers & verkopers (37%) en machinebankwerkers, etc. (35%). De zwaarste bedrijfssectoren zijn: verpleeg- en bejaardentehuizen (zwaar werk in 59% van de gevallen als oorzaak van verzuim), de bouw (35-37%), de autohandel en -reparatie (35%) en de warenhuizen en supermarkten (33% zwaar werk als oorzaak van verzuim).

10 Verzuimbeleid naar beroep en bedrijf

Tabel 30: Intensiteit van het bedrijfsverzuimbeleid (vraag 26) naar beroepsgroep (vraag 3)

	0 géén informatie gegeven /niet in werk- overleg besproken	1 één van de twee beleids- vormen	2 infor- matie gegeven én ook in werk- overleg besproken	Totaal%	N
1 Schilders	10,0	50,0	40,0	100	40
2 Loodgieters, fitters, lassers, plaatwerkers	13,4	36,6	50,0	100	134
3 Bouwvakkers: metselaars, timmerlieden	7,4	48,1	44,6	100	258
4 Drukkers en verwante functies	10,4	48,1	41,6	100	77
5 Voedingsmiddelen- en drankenbereiders	11,6	44,9	43,5	100	138
6 Kleermakers, stoffeerders, confectiemedew	7,3	51,2	41,5	100	41
7 Elektromonteurs, -reparateurs	9,8	36,3	53,9	100	102
8 Machinebankwerker-monteurs, - reparateurs	11,0	41,5	47,5	100	200
9 Overige industriële beroepen	9,7	38,9	51,4	100	321
10 Buschauffeurs, treinpersoneel	5,5	34,5	60,0	100	55
11 Vrachtwagenchauffeurs	18,0	44,6	37,4	100	139
12 Laders, lossers, inpakkers, machinisten	13,7	45,3	41,0	100	117
13 Overige transportberoepen	9,3	47,7	43,0	100	107
14 Secretariaessen, typisten	6,6	44,5	48,9	100	348
15 Boekhouders, kassiers	11,1	42,7	46,2	100	253
16 Postdistributie personeel	2,4	21,4	76,2	100	42
17 Overige administratieve beroepen	5,6	42,9	51,5	100	674
18 Vertegenwoordigers, handelsagenten	13,0	54,3	32,7	100	162
19 Winkeliers, verkopers	13,8	38,1	48,2	100	770
20 Verzekeringsagenten, makelaars, etc	7,0	52,6	40,4	100	114
21 Zelfstandige groot- of detailhandelaar	10,4	35,4	54,2	100	48
22 Overige commerciële beroepen	10,0	49,6	40,4	100	381

	0 géén informatie gegeven /niet in werk- overleg besproken	1 één van de twee beleids- vormen	2 infor- matie gegeven én ook in werk- overleg besproken	Totaal%	N
23 Koks, kelners, buffetbedienden	21,5	49,6	28,9	100	256
24 Schoonmaakpersoneel, huisbewaarders	12,6	36,2	51,2	100	127
25 Politiepersoneel, brandweer, bewakers	2,3	29,3	68,4	100	133
26 Kappers, schoonheidsspecialisten	11,5	26,9	61,5	100	26
27 Overige dienstverlenende functies	5,6	32,9	61,4	100	498
28 Geneeskundigen	17,4	46,8	35,8	100	109
29 Verpleegkundigen, ziekenverzorgenden	2,4	30,3	67,2	100	458
30 Bejaarden-, kinderverzorgers, gezinshulp	3,3	25,4	71,2	100	299
31 Docenten basisonderwijs	7,7	34,0	58,3	100	156
32 Docenten voortgezet onderwijs	3,6	48,9	47,5	100	139
33 Docenten hoger onderwijs	17,5	45,0	37,5	100	40
34 Architecten, ingenieurs, tekenaars	7,6	48,5	43,9	100	264
35 ICT-functies, statistici, systeemanalisten	6,1	54,7	39,1	100	391
37 Overige vakspecialisten	9,0	45,5	45,5	100	312
39 Veehouders, pluimveehouders	20,0	72,0	8,0	100	25
40 Tuinbouwers, bollen-, boomkwekers	12,2	56,9	30,9	100	123
42 Overige agrarische beroepen	24,5	40,8	34,7	100	49
43 Leidinggevende functies	3,6	22,2	74,3	100	676
44 Overige beroepen	8,7	46,1	45,1	100	835
Totaal	8,7	41,0	50,3	100	9457

Tabel 31: Intensiteit van het bedrijfsverzuimbeleid (vraag 26) naar bedrijfssector (vraag 4)

	0 géén informatie gegeven/ niet in werk- overleg besproken	1 één van de twee beleids- vormen	2 infor- matie gegeven én ook in werk- overleg besproken	Totaal	N
1 Voeding- en genotmiddelenindustrie	9,8	36,7	53,5	100	275
2 Aardolie- en chemische industrie	1,3	38,9	59,9	100	157
3 Metaalproducten industrie	9,6	38,3	52,2	100	230
4 Metaal- en elektronische industrie	8,8	40,8	50,4	100	284
5 Machine-industrie	11,1	44,4	44,4	100	81
6 Ander type industrie	5,9	40,0	54,1	100	290
7 Bouwbedrijven	7,2	39,5	53,3	100	362
8 Bouwinstallatiebedrijven	13,0	35,1	51,9	100	77
9 Afwerking van gebouwen	8,3	43,1	48,6	100	72
10 Autohandel en –reparatie	16,8	48,8	34,4	100	125
11 Groothandel machines en reparatie	9,2	49,2	41,5	100	65
12 Warenhuizen en supermarkten	10,5	41,7	47,8	100	446
13 Ander type groot- en detailhandel	11,9	45,3	42,8	100	799
14 Wegvervoer, excl. openbaar vervoer	11,7	49,5	38,8	100	188
15 Post en telecommunicatie	1,3	25,8	73,0	100	159
16 Ander type vervoer en commun.	6,7	39,4	53,9	100	165
17 Bankwezen	2,2	38,6	59,2	100	277
18 Ander type financiële instellingen	6,1	49,5	44,4	100	214
19 Computerservice en IT	9,2	52,6	38,2	100	249
20 Juridisch-econom. dienstverl	15,3	50,0	34,7	100	144
21 Architecten- en ingenieursbureaus	9,7	55,9	34,4	100	93
22 Ander type zakelijke dienstverl.	8,5	47,8	43,6	100	433
23 Basis- en speciaal onderwijs	6,2	34,7	59,1	100	193
24 Voortgezet onderwijs	3,8	47,8	48,4	100	186
25 Hoger onderwijs	12,4	47,6	40,0	100	105
26 Ziekenhuizen	4,3	36,3	59,5	100	328
27 Ander type gezondheidszorg	7,6	28,9	63,5	100	395
28 Verpleeg- en bejaardentehuizen	0,7	23,6	75,6	100	275
29 Ander type welzijnszorg	5,7	31,8	62,5	100	349
30 Gemeenten, provincies	4,0	30,6	65,3	100	248
31 Ministeries	3,8	33,3	62,9	100	159
32 Justitiële instellingen	0	18,9	81,1	100	53
33 Politie	0	38,7	61,3	100	62
34 Ander type openbaar bestuur	4,7	35,7	59,7	100	129

	0 géén informatie gegeven/ niet in werk-overleg besproken	1 één van de twee beleidsvormen	2 informatie gegeven én ook in werk-overleg besproken	Totaal	N
35 Cultuur, sport en recreatie	8,9	51,6	39,5	100	124
36 Ander type cultuur en overige dienstverlening	11,5	43,5	45,0	100	131
37 Landbouw, bosbouw en visserij	13,7	53,7	32,5	100	255
38 Energie- en waterleidingbedrijven	1,7	27,6	70,7	100	58
39 Horeca	21,7	49,9	28,4	100	373
40 Overige bedrijven	12,3	42,6	45,1	100	852
Totaal	8,7	41,0	50,2	100	9460

Tabel 32: Intensiteit van het bedrijfsverzuimbeleid (vraag 26) naar bedrijfsgrootte (vraag 2)

	0 géén informatie gegeven/ niet in werk-overleg besproken	1 één van de twee beleidsvormen	2 informatie gegeven én ook in werk-overleg besproken	Totaal	N
1 1-4 personen	26,1	42,3	31,6	100	506
2 5-9 personen	18,5	44,2	37,3	100	918
3 10-49 personen	11,4	45,9	42,7	100	2641
4 50-99 personen	5,0	42,3	52,7	100	1434
5 100-499 personen	3,9	37,1	59,0	100	2178
6 500-999 personen	2,9	33,8	63,3	100	586
7 1000+ personen	3,3	36,0	60,8	100	1195
Totaal	8,6	41,0	50,4	100	9458

Samengevat

- Als we ‘informatie verschaffen over ziekteverzuim’ en ‘verzuim in het werkoverleg bespreken’ bezien als indicatoren van actief verzuimbeleid, dan wordt het meest actieve verzuimbeleid gevoerd bij de volgende beroepen (zie tabel 30): postdistributiepersoneel, leidinggevende functies, politie, brandweer en bewakingspersoneel, en verpleegkundigen/ziekenverzorgenden

- Het minst actieve verzuimbeleid treft men dan aan bij agrarische beroepen, horecapersoneel, vrachtwagenchauffeurs en docenten van het hoger onderwijs
- Wat betreft de bedrijfssectoren schieten de volgende sectoren er positief uit (zie tabel 31): politie, juridische instellingen, verpleeg- en bejaarden tehuizen, post- en telecommunicatie en energie- en waterleidingbedrijven
- Het minst aan dit type verzuimbeleid voldoen: de horeca, de landbouw, bosbouw en visserij, de autohandel en reparatie en de juridisch-economische dienstverlening (zie tabel 31)
- Tenslotte blijkt uit tabel 32 dat in kleinere bedrijven het verzuimbeleid het minst actief is en in grotere bedrijven het meest actief.

11 Verzuimbeleid en verzuim

Tabel 33: Relatie tussen verzuimbeleid (26) en de drie ziekteverzuimmaten (27)

	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?
2 informatie over verzuim gegeven én ook in werkoverleg besproken	56	1,53	11,33
1 één van de twee beleidsvormen	55	1,40	9,64
0 géén van de twee beleidsvormen	44	0,83	8,16
Totaal	55	1,42	10,36
N	9511	9315	9295

Tabel 34: Relatie tussen verzuimcontrole (28.5) en de ziekteverzuimmaten (27)

28.5 Heeft er, de laatste keer dat u verzuimde, verzuim-controle plaatsgevonden door uw werkgever of arbodienst?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?	28.2 Hoeveel dagen heeft u deze laatste keer verzuimd?
1 Ja	100	3,18	33,94	27,73
2 Nee	100	2,24	8,62	4,77
Totaal	100	2,63	19,08	14,08
N	5208	5024	5005	5456

Tabel 35: Relatie tussen Plan van Aanpak (29.2) en de ziekteverzuimmaten (27)

29.2 Is er tijdens de eerste 8 weken na de betreffende ziekmelding een zogenaamd 'Plan van aanpak' opgesteld?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel kalender- dagen verzuimd?	28.2 Hoeveel dagen heeft u deze laatste keer verzuimd?
1 Ja	100	7,40	116,07	95,09
2 Nee	100	4,05	120,15	103,31
3 Weet niet	100	2,25	76,56	45,23
Totaal	100	6,37	116,60	96,29
N	492	431	440	455

Tabel 36: Relatie tussen verzuimbeleid (26) en verzuimcontrole (28.5)

28.5 Heeft er, de laatste keer dat u verzuimde, verzuimcontrole plaatsgevonden door uw werkgever of arbodienst?

	% Ja	% Nee	Totaal
2 informatie gegeven én ook in werkoverleg besproken	46,3	53,7	100
1 één van de twee beleidsvormen	37,6	62,4	100
0 géén van de twee beleidsvormen	31,1	68,9	100
Totaal	41,6	58,4	100
N	2158	3026	5184

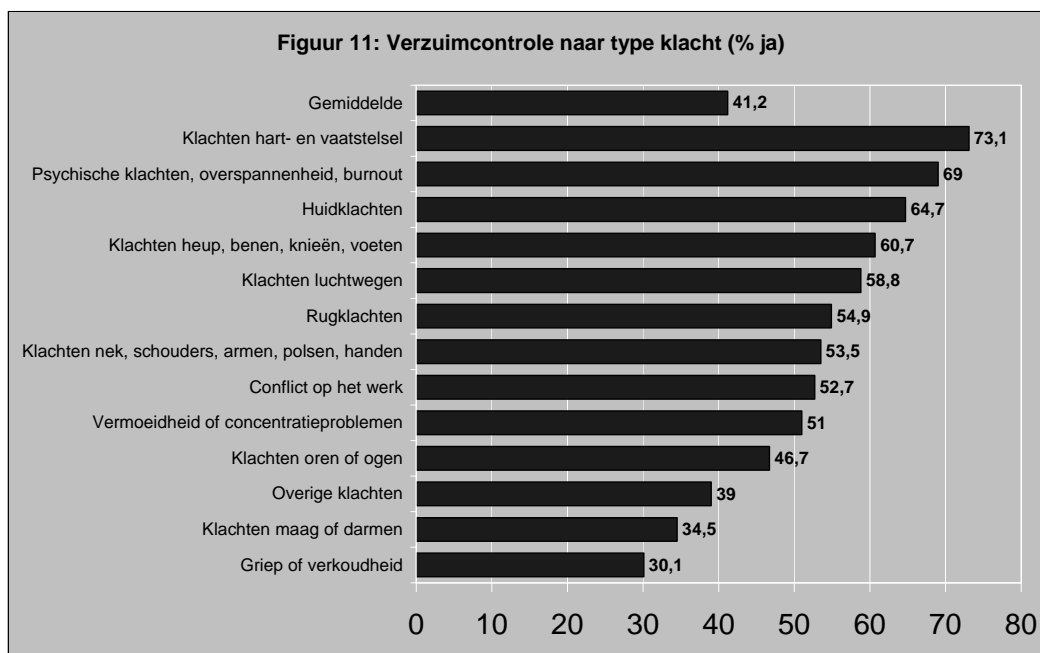
Tabel 37: Relatie tussen verzuimbeleid (26) en opstelling Plan van Aanpak (29.2)

29.2 Is er tijdens de eerste 8 weken na de betreffende ziekmelding een zogenaamd 'Plan van aanpak' opgesteld?

	% Ja	% Nee	% Weet niet	Totaal
2 informatie gegeven én ook in werkoverleg besproken	78,7	19,1	2,1	100
1 één van de twee beleidsvormen	61,7	33,9	4,4	100
0 géén van de twee beleidsvormen	28,6	64,3	7,1	100
Totaal	69,6	27,1	3,3	100
N	341	133	16	490

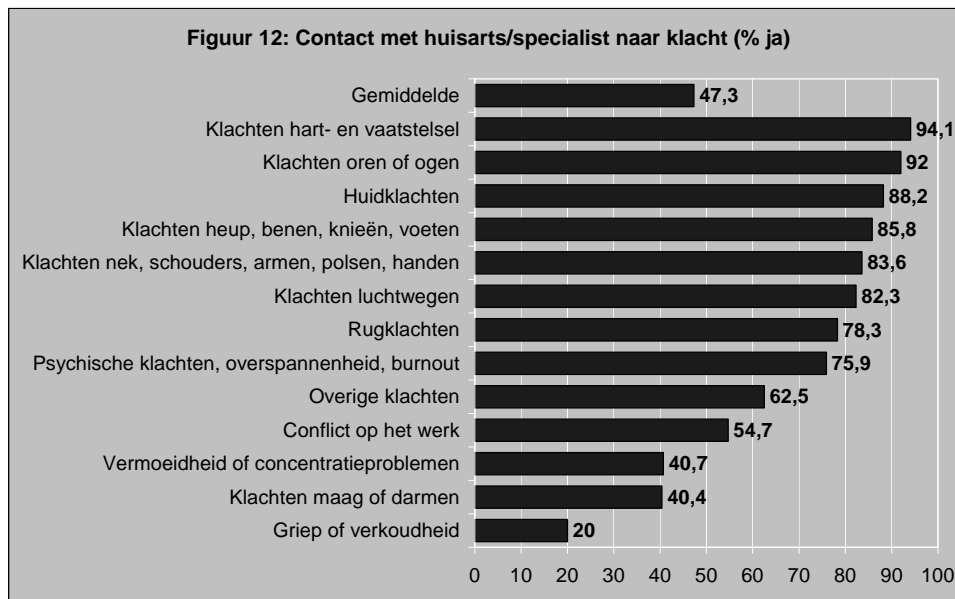
Tabel 38: Relatie tussen klachten bij verzuim (28.1) en verzuimcontrole (28.5)

	% ja	N
1 Rugklachten	54,9	419
2 Klachten nek, schouders, armen, polsen, handen	53,5	342
3 Klachten heup, benen, knieën, voeten	60,7	280
4 Klachten hart- en vaatstelsel	73,1	52
5 Psychische klachten, overspannenheid, burnout	69,0	306
6 Vermoeidheid of concentratieproblemen	51,0	145
7 Conflict op het werk	52,7	74
8 Klachten luchtwegen	58,8	187
9 Klachten maag of darmen	34,5	385
10 Huidklachten	64,7	34
11 Klachten oren of ogen	46,7	75
12 Griep of verkoudheid	30,1	2499
13 Overige klachten	39,0	817
Totaal gemiddelde	41,2	5615



Tabel 39: Relatie klachten bij verzuim (28.1) en contact huisarts/specialist (28.6)

	% ja	N
1 Rugklachten	78,3	420
2 Klachten nek, schouders, armen, polsen, handen	83,6	342
3 Klachten heup, benen, knieën, voeten	85,8	281
4 Klachten hart- en vaatstelsel	94,1	51
5 Psychische klachten, overspannenheid, burnout	75,9	311
6 Vermoeidheid of concentratieproblemen	40,7	145
7 Conflict op het werk	54,7	75
8 Klachten luchtwegen	82,3	186
9 Klachten maag of darmen	40,4	386
10 Huidklachten	88,2	34
11 Klachten oren of ogen	92,0	75
12 Griep of verkoudheid	20,0	2494
13 Overige klachten	62,5	818
Totaal gemiddelde	47,3	5618



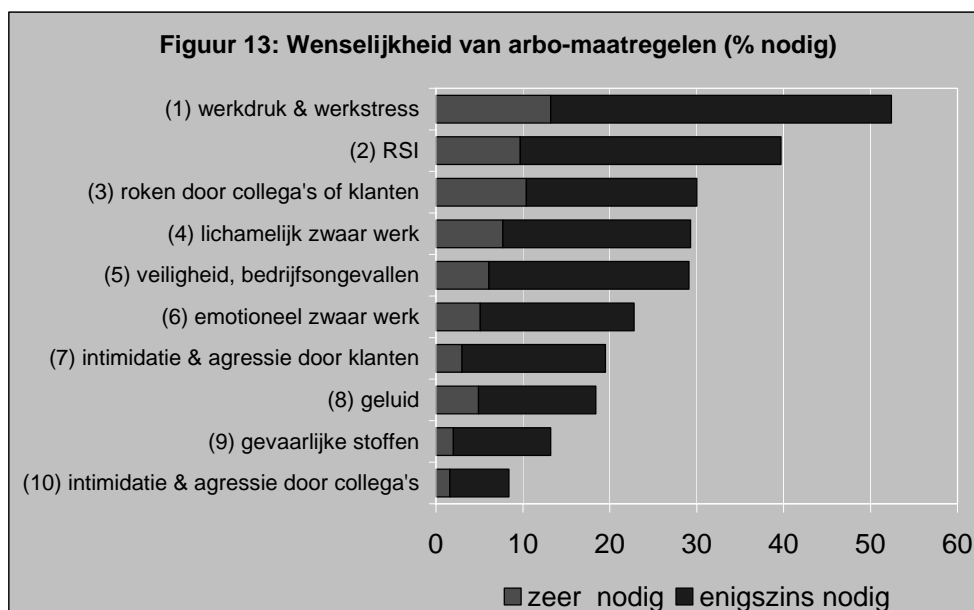
Samengevat

- In bedrijven waar het verzuimbeleid het meest actief is, wordt gewerkt door werknemers met de hoogste verzuimpercentages (tabel 33). Blijkbaar is verzuimbeleid meer een effect van een hoog verzuim dan een oorzaak van een laag verzuim.
- Verzuimcontrole wordt meer uitgevoerd bij werknemers met een hoge verzuimcijfers dan bij werknemers met lage cijfers (tabel 34). Dat verzuimcontrole verzuimbeperkend kan zijn, is dus niet uit dit type cijfers af te leiden.
- Zo ook valt te zien dat Plannen van Aanpak vooral opgesteld worden bij werknemers met een hoge verzuimcijfers (tabel 35).
- Er is een positief verband tussen de intensiteit van het verzuimbeleid van een bedrijf, de mate van verzuimcontrole en de mate waarin Plannen van Aanpak opgesteld worden (tabel 36 en 37).
- Uit tabel 38 valt op te maken dat in ruim 41% van de verzuimgevallen een verzuimcontrole heeft plaatsgevonden. Uit tabel 38 en figuur 11 blijkt ook dat verzuimcontrole vooral plaats vindt bij hart- en vaatklachten (in 73% van de gevallen), bij psychische klachten/overspannenheid/burnout (in 69% van de gevallen), en bij huidklachten (65% van de gevallen)
- Tabel 39 en figuur 12 laten zien dat werknemers vooral naar hun huisarts of specialist gaan bij hart-vaat-klachten (in 94% van de gevallen), bij oor-oog-klachten (in 92% van de gevallen), en bij huidklachten (in 88% van de gevallen).

12 Wenselijke arbomaatregelen en verzuim

Tabel 40 Frequentieverdeling van de antwoorden op vragen (21A t/m vraag 21J) naar Maatregelen wenselijk tegen/t.a.v.

	zeer nodig	enigszins nodig	niet nodig	totaal
(1) werkdruk, werkstress?	13,2	39,2	47,7	100
(2) RSI?	9,7	30,0	60,3	100
(3) roken door collega's of klanten?	10,4	19,6	70,0	100
(4) lichamelijk zwaar werk?	7,7	21,6	70,7	100
(5) veiligheid, bedrijfsongevallen?	6,1	23,0	70,9	100
(6) emotioneel zwaar werk?	5,1	17,7	77,2	100
(7) intimidatie, agressie of geweld door klanten?	3,0	16,5	79,7	100
(8) geluid?	4,9	13,5	81,5	100
(9) gevaarlijke stoffen?	2,0	11,2	86,0	100
(10) intimidatie, agressie of geweld door collega's?	1,6	6,8	91,7	100



Tabel 41 a tot en met 41-J

21a Maatregelen wenselijk tegen werkdruk, werkstress?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?
1 Ja, zeer nodig	70	2,47	19,56
2 Ja, enigszins nodig	59	1,50	11,38
3 Nee, niet nodig	46	1,06	6,90
Totaal	54	1,41	10,31

21b Maatregelen wenselijk tegen emotioneel zwaar werk?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?
1 Ja, zeer nodig	71	2,86	21,20
2 Ja, enigszins nodig	61	1,75	14,14
3 Nee, niet nodig	52	1,24	8,59
Totaal	54	1,41	10,22

21c Maatregelen wenselijk tegen RSI?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?
1 Ja, zeer nodig	68	1,90	11,54
2 Ja, enigszins nodig	60	1,59	10,61
3 Nee, niet nodig	50	1,21	9,74
Totaal	54	1,39	10,18

21d Maatregelen wenselijk tegen lichamelijk zwaar werk?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?
1 Ja, zeer nodig	67	2,40	19,16
2 Ja, enigszins nodig	56	1,35	12,30
3 Nee, niet nodig	53	1,32	8,56
Totaal	54	1,41	10,16

21e Maatregelen wenselijk tegen geluid?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?
1 Ja, zeer nodig	63	1,71	16,93
2 Ja, enigszins nodig	55	1,27	11,76
3 Nee, niet nodig	54	1,42	9,51
Totaal	54	1,41	10,18

21f Maatregelen wenselijk tegen roken door collega's of klanten?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?
1 Ja, zeer nodig	57	1,68	12,67
2 Ja, enigszins nodig	58	1,45	11,13
3 Nee, niet nodig	53	1,37	9,77
Totaal	54	1,42	10,34

21g Maatregelen wenselijk tegen intimidatie, agressie of geweld door klanten?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?
1 Ja, zeer nodig	67	2,08	16,18
2 Ja, enigszins nodig	61	1,73	11,56
3 Nee, niet nodig	52	1,32	9,77
Totaal	54	1,42	10,31

21h Maatregelen wenselijk tegen intimidatie, agressie of geweld door collega's?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?
1 Ja, zeer nodig	70	1,76	15,59
2 Ja, enigszins nodig	63	1,85	16,43
3 Nee, niet nodig	53	1,38	9,78
Totaal	54	1,42	10,33

21i Maatregelen wenselijk tegen gevaarlijke stoffen?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?
1 Ja, zeer nodig	57	1,91	12,31
2 Ja, enigszins nodig	59	1,58	15,47
3 Nee, niet nodig	54	1,38	9,63
Totaal	54	1,42	10,36

21j Maatregelen wenselijk t.a.v. veiligheid, bedrijfsongevallen?	Verzuimd? (% ja)	Hoe vaak verzuimd?	Hoeveel dagen verzuimd?
1 Ja, zeer nodig	61	2,04	15,15
2 Ja, enigszins nodig	58	1,40	14,36
3 Nee, niet nodig	53	1,37	8,64
Totaal	54	1,42	10,35

Samengevat

- Tabel 40 en de daarbij behorende figuur 13 tonen aan dat er onder de Nederlandse werknemers de meeste behoefte is aan arbomaatregelen tegen werkdruk & werkstress (13 + 39 = 52%). Daarna volgen maatregelen tegen RSI (40%), tegen roken door collega's en klanten (30%), tegen lichamelijk zwaar werk (29%), tegen veiligheid & bedrijfsongevallen (29%), etc.
- Indien arbomaatregelen als 'zeer nodig' of 'enigszins nodig' beschouwd te worden, dan blijkt het verzuim van betreffende groep werknemers ook aan de hoge kant te zijn (zie de tabellen 41).

13 Belangrijkste conclusies

Verzuimcijfers

- Volgens de NEA verzuimden in de 12 maanden voorafgaande aan de enquête ongeveer 55% van alle werknemers; 45% van hen verzuimde niet.
- Gemiddeld werd in de 12 maanden voorafgaande aan de enquête 1,4 keer per werknemer verzuimd, met in totaal 10,4 kalenderdagen.
- Dus was het Verzuim% = $(10,35 \times 100) / 365 = 2,8\%$; als respondenten de toelichting niet goed gevolgd hebben en abusievelijk werkdagen hebben ingevuld, dan is het V% = $(10,35 \times 100) / 250 = 4,1\%$.
- Het CBS schatte in september 2004 – op basis van data van de arbodiensten in Nederland - het verzuimpercentage van 2003 op 4,7%. In de NEA is derhalve van een lichte onderrapportage sprake.

Persoonskenmerken en verzuim

- Vrouwen verzuimen vaker en meer dagen per jaar dan mannen.
- Ouderen verzuimen minder vaak dan jongeren, maar ze verzuimen wel langer.
- Lager opgeleiden verzuimen minder vaak maar wel langer dan hoger opgeleiden.
- Werknemers die een één-ouder-huishouden runnen, verzuimen langer dan werknemers die samenwonen of alleenstaand zijn.
- Al deze resultaten komen overeen met die van het CBS uit 2004 op basis van het databestand van de Nederlandse arbodiensten.

Werkkenmerken en verzuim

- Werknemers met een vast dienstverband verzuimen langer dan andere werknemers; wellicht komt dat doordat werknemers in vaste dienst minder met sancties vanwege verzuim te maken hebben dan werknemers in tijdelijke dienst en uitzend- en oproepkrachten.
- Bij toename van de werkweek van 1-8 uur tot 29-32 uur ontstaan er ook meer verzuimdagen; bij een werkweek van 33-40 uur daalt het aantal verzuimdagen weer.
- Overwerkers verzuimen minder vaak en minder dagen dan degenen die nooit overwerken. Overwerkers zijn blijkbaar de gezonde en gemotiveerde deelnemers aan het arbeidsbestel. Maar als overwerk echt aan de hoge kant wordt - 25 uur of meer per week – dan wordt het verzuim wel hoger dan van de andere categorieën.
- In grotere bedrijven worden hogere verzuimfrequenties en langere verzuimduren aangetroffen dan in kleinere bedrijven.

Beroep en bedrijf en verzuim

- Beroepen met de meeste verzuimde dagen zijn schilders, schoonmakers, agrarische beroepen, docenten basisonderwijs en postdistributie personeel.
- Bedrijfsgroepen met de meeste verzuimde dagen zijn de bouw, de post en telecommunicatie, het basisonderwijs en de provincies & gemeenten.

Aandoeningen bij verzuim

- Bij 45% van alle verzuimgevallen is de diagnose griep of verkoudheid. Rugklachten spelen bij 8% van de gevallen een rol. Vervolgens komen klachten van maag of darmen (7%), klachten van nek, schouders, armen, polsen, handen (6%), psychische klachten, overspannenheid en burnout (6%), etc.
- Rugklachten worden het meest aangetroffen bij laders, lossers, etc. en vrachtwagenchauffeurs.
- Klachten van nek, schouders, armen, etc. komen het meest voor bij tuinbouwers, bloembollen- en boomkwekers en bij bouwvakkers.
- Klachten van heup, benen, knieën en voeten komen het meest voor bij vrachtwagenchauffeurs en machinebankwerkers, etc.
- Psychische klachten zien we het meest bij schilders, docenten basisonderwijs, 'overige' transportberoepen, verzekeringsagenten/makelaars en leidinggevende functies.
- In de bouw, het wegvervoer en de autohandel worden het meest diagnoses aangetroffen die met het bewegingsapparaat te maken hebben; psychische klachten zien we het meest terug bij de politie, maar ook in de machine-industrie en in de groothandel van machines.

Werkgebondenheid bij verzuim

- Van alle verzuimgevallen is 24% arbeidsgebonden. In 71% van de gevallen speelt het werk geen rol. Dit zijn lagere percentages dan in eerder onderzoek werden gevonden. Bij 5% van de gevallen kan de werknemer niet aangeven of de oorzaak werkgebonden is of niet.
- Van alle typen klachten zijn psychische klachten, overspannenheid en burnout nog het meest werkgebonden.
- Griep en verkoudheid en maag-darm klachten worden als het minst werkgebonden gezien.
- Werkgebondenheid van klachten bij verzuim heeft toch ook te maken met persoons- en werkkenmerken. Werkgebondenheid is bij mannen namelijk iets hoger dan bij vrouwen. Maar vooral met de leeftijd neemt werkgebondenheid van klachten toe: bij jongeren (15-30 jaar)

zijn klachten voor circa 20% aan het werk te wijten, bij ouderen (50+ jaar) voor 30-35%.

- Daarnaast treft men in lager opgeleide beroepen meer werkgebondenheid van klachten aan.
- Verder wordt in kleinere bedrijven meer werkgebondenheid van klachten aangetroffen.
- Kijken we vervolgens naar de werkgebondenheid van het verzuim bij beroepen dan is bij bouw-beroepen en transport-beroepen het verzuim het meest werkgebonden. De percentages 'werkgebondenheid' liggen daar boven de 40%. Bij die beroepsgroepen valt dus met arbobeleid de meeste winst te behalen wat betreft verzuimreductie.
- Uiteraard ziet men deze conclusies bevestigd in de tabel over de werkgebondenheid van klachten per bedrijfssector. Bij de sectoren valt echter ook het hoge percentage 'werkgebondenheid van de klachten' in de autohandel en –reparatie van 50% op.

Oorzaken in het werk van aandoeningen

- De redenen in het werk die een rol spelen bij het ontstaan van verzuimklachten zijn met name werkdruk en werkstress (in 27,9% van de gevallen). Daarna komen lichamelijk zwaar werk (20,2%), langdurig dezelfde handeling verrichten, bijv. achter een computer (12,8%) en problemen met leiding of werkgever (8,6%).
- Hart- en vaatziekten, psychische klachten, vermoeidheid, maar ook maag-darmklachten en huidklachten worden vooral aan werkdruk en werkstress gekoppeld worden. Huidklachten is een opvallende klacht in dit rijtje.
- Lichamelijk zwaar werk wordt met name gekoppeld aan bewegingsapparaatklachten, hetgeen plausibel en bekend klinkt.
- De beroepen waar werkdruk en werkstress de grootste rol speelt in het ontstaan van ziekteverzuim zijn: boekhouders/kassiers (werkdruk in 70% van de gevallen als oorzaak van verzuim), overige commerciële beroepen (60%), ICT-functies (50%) en docenten basis- en voortgezet onderwijs (46-48%). Parallel hieraan schieten bij de bedrijfssectoren de zakelijke dienstverlening en het onderwijs er uit, met percentages van boven de 40%.
- De beroepen waar zwaar werk de grootste rol speelt in het ziekteverzuim zijn: bouwvakkers (45%), verpleegkundigen & ziekenverzorgenden (39%), winkeliers & verkopers (37%) en machinebankwerkers, etc. (35%). De 'zwaarste' bedrijfssectoren zijn: verpleeg- en bejaardentehuizen (daar is zwaar werk in 59% van de gevallen oorzaak van verzuim), de bouw (35-37%), de autohandel en

–reparatie (35%) en de warenhuizen en supermarkten (33% zwaar werk als oorzaak van verzuim).

Verzuimbeleid naar beroep en bedrijf

- Als we ‘informatie verschaffen over ziekteverzuim’ en ‘verzuim in het werkoverleg bespreken’ bezien als indicatoren van actief verzuimbeleid, dan wordt het meest actieve verzuimbeleid gevoerd bij de volgende beroepen: postdistributiepersoneel, leidinggevende functies, politie, brandweer en bewakingspersoneel, en verpleegkundigen/ziekenverzorgenden.
- Het minst actieve verzuimbeleid treft men dan aan bij agrarische beroepen, horecapersoneel, vrachtwagenchauffeurs en docenten van het hoger onderwijs.
- Wat betreft de bedrijfssectoren schieten de volgende sectoren er positief uit: politie, juridische instellingen, verpleeg- en bejaarden tehuizen, post- en telecommunicatie en energie- en waterleiding-bedrijven.
- Het minst aan dit type verzuimbeleid voldoen: de horeca, de landbouw, bosbouw en visserij, de autohandel en reparatie en de juridisch-economische dienstverlening.
- Tenslotte blijkt dat in kleinere bedrijven het verzuimbeleid het minst actief is en in grotere bedrijven het meest actief.

Verzuimbeleid en verzuim

- In bedrijven waar het verzuimbeleid het meest actief is, wordt gewerkt door werknemers met de hoogste verzuimpercentages. Blijkbaar is verzuimbeleid meer een effect van een hoog verzuim dan een oorzaak van een laag verzuim.
- Verzuimcontrole wordt meer uitgevoerd bij werknemers met hoge verzuimcijfers dan bij werknemers met lage cijfers. Dat verzuimcontrole verzuimbeperkend kan zijn, is dus niet uit dit type cijfers af te leiden.
- Zo ook valt te zien dat Plannen van Aanpak vooral opgesteld worden bij werknemers met een hoge verzuimcijfers.
- Er is een positief verband tussen de intensiteit van het verzuimbeleid van een bedrijf, de mate van verzuimcontrole en de mate waarin Plannen van Aanpak opgesteld worden.
- In ruim 41% van de verzuimgevallen heeft verzuimcontrole plaatsgevonden. Verzuimcontrole vindt vooral plaats bij hart- en vaatklachten (in 73% van die gevallen), bij psychische klachten/overspannenheid/burnout (in 69% van die gevallen), en bij huidklachten (65% van die gevallen).

- Werknemers gaan vooral naar hun huisarts of specialist bij hart-vaatklachten (in 94% van die gevallen), bij oor-oog-klachten (in 92% van die gevallen), en bij huidklachten (in 88% van die gevallen).

Arbomaatregelen en verzuim

- Onder de Nederlandse werknemers is de meeste behoefte aan maatregelen tegen werkdruk & werkstress (13 + 39 = 52%). Daarna volgen maatregelen tegen RSI (40%), tegen roken door collega's en klanten (30%), tegen lichamelijk zwaar werk (29%), tegen veiligheid & bedrijfsongevallen (29%), etc.
- Indien arbomaatregelen als 'nodig' beschouwd te worden, dan blijkt het verzuim van betreffende groep werknemers ook aan de hoge kant te zijn.

Ziekteverzuim: hoogte, oorzaken, aandoeningen, werkgebondenheid en maatregelen

14 Geciteerde bronnen

Bossche, S.N.J. van den, *Intimidatie en geweld op het werk: secundaire analyses Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2003*, Hoofddorp, TNO Arbeid, oktober 2004.

Bossche, S.N.J. van den & Smulders, P.G.W. *De Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2003: Methodologie en globale resultaten*. Hoofddorp: TNO Arbeid, 2004.

CBS. *Ziekteverzuim gedaald tot 4,7 procent* (persbericht 7 september 2004).

Projectgroep Uniformering Verzuimgrootheden. *Berekening van ziekteverzuim, Standaard voor verzuimregistratie*, Amsterdam, 1996.

Smulders, P.G.W. & Bossche, S.N.J. van den. *De Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2003: eerste resultaten (brochure)*. Hoofddorp: TNO Arbeid, 2004.

Smulders, P.G.W. *Nederlanders over hun werk: Methodologie en tabellenboek TNO Arbeidssituatie Surveys 2000 en 2002*. Hoofddorp, TNO Arbeid, 2003.

Smulders, P.G.W. Andries, F. & Otten, F. *Hoe denken Nederlanders over hun werk...? Opzet, kwaliteit en eerste resultaten van de TNO Arbeidssituatie Survey*, Hoofddorp, TNO Arbeid, 2001.

15 Bijlage: Beschrijving NEA-steekproef

Verdeling van de werknemers in de steekproef over geslacht, leeftijd en type dienstverband (gewogen cijfers).

	Aantal werknemers	%
Geslacht		
Vrouw	4278	42,7
Man	5751	57,3
<i>Alle werknemers</i>	10030	100
Geslacht onbekend	45	
Steekproefgrootte	10075	
Leeftijd		
15-19 jaar	520	5,2
20-24 jaar	1039	10,4
25-29 jaar	1124	11,3
30-34 jaar	1585	15,9
35-39 jaar	1263	12,7
40-44 jaar	1442	14,5
45-49 jaar	1127	11,3
50-54 jaar	1098	11,0
55-59 jaar	651	6,5
60-64 jaar	123	1,2
<i>Alle werknemers</i>	9973	100
Leeftijd onbekend	102	
Steekproefgrootte	10075	
Type dienstverband		
Werknemer met vast dienstverband (voor onbepaalde tijd)	8394	84,0
Werknemer met tijdelijk dienstverband met uitzicht op vast	664	6,6
Werknemer met tijdelijk dienstverband voor bepaalde tijd	470	4,7
Uitzendkracht	219	2,2
Oproepkracht	250	2,5
<i>Alle werknemers</i>	9997	100
Dienstverband onbekend	78	
Steekproefgrootte	10075	

Verdeling van de werknemers in de steekproef over beroepsgroep (gewogen cijfers).

		Aantal	%
		Werk-	
		nemers	
<i>Ambachtelijk/</i>			
<i>Industrieel</i>	Schilders	49	0,5
	Loodgieters, fitters, lassers, plaat- en constructiewerkers	142	1,4
	Metselaars, timmerlieden, en andere bouwvakkers	278	2,8
	Drukkers en verwante functies	79	0,8
	Voedingsmiddelen- en drankenbereiders	150	1,5
	Kleermakers, kostuumnaaisters, stoffeerdere, confectiemed.	42	0,4
	Elektromonteurs, reparateurs van elektrische apparaten	108	1,1
	Machine-bankwerker-monteurs, instrumentmakers, reparateurs	207	2,1
	Overige ambachtelijke en industriële beroepen	341	3,4
<i>Transport</i>	Buschauffeurs, treinbestuurders, zeelieden	59	0,6
	Vrachtwagenchauffeurs	144	1,4
	Laders, lossers, inpakkers, grondwerk- en kraanmachinisten	126	1,3
	Overige transportberoepen	111	1,1
<i>Administratief</i>	Secretaressen, typisten	367	3,7
	Boekhouders, kassiers	265	2,7
	Postdistributie personeel	47	0,5
	Overige administratieve beroepen	701	7,0
<i>Commercieel</i>	Vertegenwoordigers, handelsagenten	166	1,7
	Winkeliers, winkelbedienden en andere verkopers	819	8,2
	Verzekeringsagenten, makelaars, tussenpersonen	121	1,2
	Zelfstandige groot- of detailhandelaar	48	0,5
	Overige commerciële beroepen	401	4,0
<i>Dienstverlenend</i>	Koks, kelners, buffetbedienden	291	2,9
	Huisbewaarders, schoonmaakpersoneel (in gebouwen)	133	1,3
	Politiepersoneel, brandweer, bewakers	138	1,4
	Kappers, schoonheidsspecialisten	28	0,3
	Overige dienstverlenende functies	539	5,4
<i>Gezondheidszorg/</i>			
<i>Hulpverlening</i>	Geneeskundigen, tandartsen, dierenartsen	117	1,2
	Verpleegkundigen, ziekenverzorgenden	499	5,0
	Bejaardenverzorger, kinderverzorger, gezinshulp, alfa hulp	318	3,2

		Aantal	%
		Werk-	
		nemers	
<i>Leerkracht/ Docent</i>	Docenten basisonderwijs	163	1,6
	Docenten voortgezet onderwijs	145	1,5
	Docenten hoger onderwijs	41	0,4
<i>(Vak-)specialist</i>	Architecten, ingenieurs, verwante technici, tekenaars	276	2,8
	Statistici, wiskundigen, systeemanalisten, ICT-functies	401	4,0
	Kunstenaars	14	0,1
	Overige vakspecialisten	327	3,3
<i>Agrarisch</i>	Akkerbouwers	6	0,1
	Veehouders, pluimveehouders	30	0,3
	Tuinbouwers, bollenkwekers, boomkwekers, hoveniers, e.d	135	1,4
	Vissers, viskwekers, jagers	2	0,0
	Overige agrarische beroepen	60	0,6
<i>Leidinggevend</i>	Leidinggevende functies	698	7,0
<i>Overige beroepen</i>	Overige beroepen	865	8,7
Alle werknemers		9996	100
Beroepsgroep onbekend		79	
Totale steekproefgrootte		10075	

Verdeling van de werknemers in de steekproef over bedrijfspgroep (gewogen cijfers).

		Aantal	%
		Werknemers	
<i>Industrie</i>	Voeding- en genotmiddelenindustrie	296	3,0
	Aardolie- en chemische industrie	169	1,7
	Metaalproducten industrie	236	2,4
	Metaal- en elektronische industrie	298	3,0
	Machine-industrie	82	0,8
	Ander type industrie	312	3,1
<i>Bouwnijverheid</i>	Bouwbedrijven	396	4,0
	Bouwinstallatiebedrijven	81	0,8
	Afwerking van gebouwen	81	0,8
<i>Handel</i>	Autohandel en -reparatie	129	1,3
	Groothandel machines en reparatie	66	0,7
	Warenhuizen en supermarkten	471	4,7
	Ander type groot- en detailhandel	826	8,3
<i>Vervoer en communicatie</i>	Wegvervoer, excl. Openbaar vervoer	201	2,0

		Aantal	%
		Werknemers	
	Post en telecommunicatie	170	1,7
	Ander type vervoer en communicatie	174	1,7
<i>Financiële instellingen</i>	Bankwezen	288	2,9
	Ander type financiële instellingen	218	2,2
<i>Zakelijke dienstverlening</i>	Computerservice en IT	258	2,6
	Juridische-economische dienstverlening	146	1,5
	Architecten- en ingenieursbureaus	97	1,0
	Ander type zakelijke dienstverlening	452	4,5
<i>Onderwijs</i>	Basis- en speciaal onderwijs	207	2,1
	Voortgezet onderwijs	193	1,9
	Hoger onderwijs	108	1,1
<i>Gezondheid- en welzijnszorg</i>	Ziekenhuizen	349	3,5
	Ander type gezondheidszorg	433	4,3
	Verpleeg- en bejaardentehuizen	296	3,0
	Ander type welzijnszorg	370	3,7
<i>Overheid/openbaar bestuur</i>	Gemeenten, provincies	261	2,6
	Ministeries	167	1,7
	Justitiële instellingen	54	0,5
	Politie	65	0,6
	Ander type openbaar bestuur/overheid	141	1,4
<i>Overige dienstverlening</i>	Cultuur, sport en recreatie	134	1,3
	Ander type cultuur en overige dienstverlening	139	1,4
<i>Overige bedrijfspgroepen</i>	Landbouw, bosbouw en visserij	274	2,7
	Energie- en waterleidingbedrijven	59	0,6
	Horeca	418	4,2
	Overige bedrijven	884	8,8
Alle werknemers		10000	100
Bedrijfspgroep onbekend		75	
Totale steekproefgrootte		10075	

Verdeling van de werknemers in de steekproef over globale bedrijfs- en beroepsgroep (gewogen cijfers).

	Aantal werknemers	%
Bedrijfsgroep (ingedikt¹)		
Industrie	1534	15,2
Bouwnijverheid	579	5,8
Handel	1571	15,6
Vervoer en Communicatie	593	5,9
Financiële instellingen	645	6,4
Zakelijke dienstverlening	1088	10,8
Onderwijs	512	5,1
Gezondheids- en Welzijnzorg	1482	14,7
Openbaar bestuur/Overheid	904	9,0
Overige dienstverlening	361	3,6
Landbouw, bosbouw en visserij	315	3,1
Energie- en waterleidingbedrijven	59	0,6
Horeca	423	4,2
<i>Alle werknemers</i>	10065	100
Bedrijfsgroep onbekend	10	
<i>Totale steekproefgrootte</i>	10075	
Beroepsgroep (ingedikt)		
	10075	
Ambachtelijk/ Industrieel	1397	14,0
Transport	439	4,4
Administratief	1380	13,8
Commercieel	1555	15,6
Dienstverlenend	1129	11,3
Gezondheidszorg/ Hulpverlening	933	9,3
Leerkracht/ Docent	350	3,5
(Vak-)specialist	1019	10,2
Agrarisch	233	2,3
Leidinggevend	698	7,0
Overige beroepen	865	8,7
<i>Alle werknemers</i>	9996	100
Beroepsgroep onbekend	79	
<i>Totale steekproefgrootte</i>	10075	

¹ Indikking heeft mede plaatsgevonden op basis van beroepsgroepindeling